فصل‌نامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی- فرهنگی، دوره‌ی دهم، شماره‌ی ۱، تابستان ۱٤۰۰، صفحات ۸۲-٤٤

مقاله پژوهشی

تحلیل عاملی عوامل اجتماعی مؤثر در توسعه‌ی پایدار (مطالعه‌ی موردی شهر چابهار)

فرحناز سردارزهی[۱]، غلامرضا میری[۲]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱٤۰۰/۰٤/۲۰

چکیده

در این پژوهش تلاش شده است تا عوامل اجتماعی (شاخص‌های انسان‌گرایانه) مؤثر بر توسعه‌ی پایدار در چهار طیف پیش‌برنده و بازدارنده، درونی و بیرونی در بین ساکنین بومی شهر چابهار مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد. به منظور شناسایی عوامل اصلی، تعداد ۱۹ شاخص مورد بررسی قرار گرفت و سپس پرسش-نامه‌ای حاوی ۱۰۰ سؤال بین ۳۱۸ نفر از ساکنین بومی توزیع شد. میزان پایایی پرسش‌نامه‌ی طراحی‌شده ۰/۷۵ برآورد گردید. سرانجام؛ جهت تحلیل داده‌ها ابتدا برای تعیین کفایت و گزینش داده‌های مناسب از آزمون KMO و کرویت بارتلت استفاده شد که نهایتاً ۱۳ عامل و ۳۹ گویه همراه با ارزیابی وضعیت این عوامل در بین ساکنین بومی شهر چابهار به شرح ذیل استخراج و نام‌گذاری گردید: عوامل اجتماعی پیش-برنده درونی در مجموع با ۷۳/۳٤۱ درصد از واریانس، شامل: اعتماد اجتماعی (کم)، مشارکت اجتماعی (بینابین)، اعتماد بین فردی (بینابین)، روحیه‌ی کار جمعی (زیاد) و تعهد شغلی (بینابین)، عوامل بازدارنده‌ی درونی با مجموع ٦٥/٦۰۲ درصد از واریانس، شامل: تحدید استقلال زنان (کم)، تعصب مذهبی (کم) و تمایز نژادی (نسبتاً کم)، عوامل پیش‌برنده‌ی بیرونی مجموعاً با ٦۱/۹۲۰ درصد از واریانس، شامل: آزادی سیاسی و فرصت‌های اجتماعی (کم)، عدالت محوری (بسیار کم) و تضمین شفافیت (کم)، عوامل اجتماعی بازدارنده بیرونی با مجموع ٥۹/۷۸٤ درصد از واریانس، شامل دو عامل ناکارآمدی قوانین (زیاد) و تبعیض قومی (زیاد).

واژه‌های کلیدی: توسعه‌ی پایدار، توسعه‌ی اجتماعی؛ شاخص انسان‌گرایانه، تحلیل عاملی.

---

[۱] کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان (نویسنده‌ی مسؤول).

Sardar4417@gmail.com

[۲] استادیار جغرافیا- برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان.

Golam_Reza_Miri@yahoo.com

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

مقدمه

توسعه‌ی پایدار در سه بعد توسعه‌ی اقتصادی، محیط زیست و توسعه‌ی اجتماعی، پارادایم مسلطی در باب توسعه است که در دهه‌های اخیر مطرح شد؛ بعد اجتماعی در توسعه‌ی پایدار هرچند دیرتر از دو بعد اقتصاد و پس از آن محیط زیست توجه متفکران و جامعه‌شناسان توسعه را به خود جلب کرد اما به مرور و با گسترش مفهوم توسعه، اهمیت آن بیش از پیش نمایان گشت.

در یک بازنگری کلی، چهار دوره‌ی مهم را در رویکرد به مفاهیم توسعه، می‌توان تشخیص داد. در سنتی‌ترین نگرش به فرآیند توسعه که مربوط به اواخر دهه‌ی ۱۹۴۰ تا اوایل دهه‌ی ۱۹۶۰ است، توسعه را در قالب توسعه‌ی اقتصادی و به معنای رشد ناخالص ملی مورد توجه قرار می‌دهد. در این دوره که هم‌زمان با اوج‌گیری نهضت‌های استقلال‌طلبی و پایان دوره‌ی استعمار کهن می‌باشد، تمام سعی و کوشش دولت‌های تازه استقلال‌یافته و سازمان‌ها و دولت‌های عامل و پشتیبان کمک-های بین‌المللی برای توسعه، معطوف به رشد اقتصادی است. نخستین تحول در این رویکرد سنتی، مربوط به دهه‌ی ۱۹۶۰ است که به دلایل ویژه‌ی بین‌المللی و از جمله به لحاظ مقابله با روند رو به رشد قلمروی فکری و جغرافیایی سوسیالیسم، اندیشه رشد همراه با توزیع مجدد بر نگرش توسعه مسلط شد. دومین تحول، درواقع نتیجه مستقیم و ادامه منطقی تحول نخست توزیع مجدد درآمد به شمار می‌آید، توجه به نیازهای اساسی جمعیت با الهام از الگوی غربی دولت‌های رفاه‌بخش است. هدف این رویکرد که از اوایل دهه‌ی ۱۹۷۰ رواج یافت، تجدیدنظر در برنامه‌های توسعه بر مبنای اولویت‌دادن به نیازهای اساسی جمعیت به ویژه مردم فقیر است و درنهایت سومین تحول در رویکردهای توسعه توجه به مفهوم پایداری است که تحت تأثیر آثار نگران‌کننده‌ی گسترش فقر و تخریب محیط زیست و فشار فزآینده‌ی گروه‌های موسوم به سبز شکل گرفت. این گرایش که با مفهوم توسعه‌ی انسانی و توسعه‌ی پایدار پیوستگی و درهم‌آمیختگی تجزیه‌ناپذیری دارد به نوبه‌ی خود به طرح‌های نوین‌تری در زمینه‌ی توسعه در سال‌های پایانی قرن بیستم منجر شده است که از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به قوی‌سازی فقرا، کاهش فقر، گسترش مشارکت، بسط جامعه‌ی مدنی و ضرورت گسترش آزادی‌های سیاسی و دموکراسی واقعی در جوامع در حال توسعه نام برد.

از منظر تودارو[1] (۱۳۶۶: ۱۳۵) توسعه جریانی است مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامه‌ی مردم و نهادهای ملی، تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری‌ها و ریشه‌کن کردن

[1] Todaro

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

فقر مطلق؛ امروزه برای برآورد ضریب توسعه‌ی اجتماعی و تأثیر و تآثر آن با دیگر ابعاد توسعه در جوامع مختلف بر مبنای بافت اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و غیره؛ در قالب مؤلفه‌های متعدد استفاده می‌شود.

در این مطالعه به بررسی عوامل اجتماعی مؤثر در توسعه‌ی چابهار به جهت درک موقعیت استراتژیکی و ظرفیت ژئوپلیتیکی (دسترسی ارتباطات منطقه‌ای و بین‌المللی) این منطقه در توسعه، تثبیت موقعیت و تحکیم امنیت کشور از منظر سیاست‌مداران که توسعه‌ی این سواحل را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بندهای برنامه‌ی ششم توسعه قرار داده است، می‌پردازیم. لزوم بررسی این موضوع علاوه بر نیاز برنامه‌های توسعه‌ای به ارزیابی عوامل اجتماعی در مناطق مختلف، تلاشی است در جهت کاهش نابرابری بین مرکز و پیرامون؛ چراکه وضعیت نابرابر موجود، مسائل پیچیده و عدیده‌ای را در این منطقه موجب شده است که بی‌اعتنایی به ابعاد اجتماعی و فرهنگی آن، پیامدهای ناخوشایندی را برای ساکنین بومی این منطقه در پی خواهد داشت.

سؤالات پژوهش

عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار کدامند؟

عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار کدامند؟

عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار کدامند؟

عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار کدامند؟

پیشینه‌ی پژوهش

قوتی سفیدسنگی، فراشیانی و حسنزاده چوکانلو (۱۳۹٦)، با تکیه بر نگرشی که هدف برنامه‌های توسعه و قانون اساسی را رشد و تعالی انسان می‌داند در این پژوهش به بررسی بازتاب توسعه‌ی اجتماعی در قوانین برنامه‌ی توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایرانی از سال ۱۳٦۸ تا سال ۱۳۹٤ پرداخته‌اند. دو شاخص توسعه‌ی اجتماعی شامل: شاخص‌های رفاهی و شاخص‌های انسان‌گرایانه، در برنامه‌های پنجگانه‌ی توسعه مورد مطالعه قرار گرفتند. با استناد به یافته‌های این پژوهش می‌توان گفت که رویکرد غالب تمام پنج برنامه‌ی توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در مورد توسعه‌ی اجتماعی، رویکردی رفاه‌گرایانه بوده و بیشتر توجه را بر تأمین زندگی مادی از قبیل بهداشت، آموزش، مسکن، اشتغال، حمل‌ونقل و از این موارد گذاشته است و به شاخص‌های انسان‌گرایانه که شامل: امنیت اجتماعی، مشارکت

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

اجتماعی، تکثر سیاسی و اجتماعی، توجه به آسیب‌های اجتماعی، وضعیت زنان و حمایت از خانواده، عدالت اجتماعی و برابری و برقراری حقوق اقلیت‌های مذهبی، قومی و دینی در نظر گرفته شده، در برنامه‌های توسعه‌ی ایران توجه چندانی به آن‌ها صورت نگرفته است.

آزاد ارمکی، مبارکی و شهبازی (۱۳۹۱) با هدف بررسی و شناسایی شاخص توسعه‌ی اجتماعی (به روش دلفی)، به مطالعه و کاوش‌های کاربردی در رابطه با مفهوم توسعه‌ی اجتماعی در سطوح بین‌المللی و ملی پرداخته است. روش این مطالعه با توجه به اهداف و سؤالات تحقیق، توصیفی و کیفی است که در دو مرحله‌ی کتابخانه‌ای و تکنیک دلفی صورت گرفته است. حجم نمونه (روش دلفی) از ۳۰ نفر از صاحب‌نظران آکادمیک و متولیان اجرایی حوزه‌ی توسعه‌ی اجتماعی تشکیل شده که به شکل غیر تصادفی انتخاب شده‌اند. در نهایت بر اساس محاسبه‌ی شاخص‌های اجماع، اهمیت و اولویت در فرآیند تکنیک دلفی، مفهوم توسعه‌ی اجتماعی با عنوانِ کیفیت سیستم اجتماعی از طریق نهادینه‌کردن اخلاق توسعه‌ی اجتماعی برای حصول به همبستگی (وفاق) اجتماعی و عدالت اجتماعی جهت بالابردن سطح کیفیت زندگی و افزایش ضریب امنیت اجتماعی تعریف و تعبیر گشت. سرانجام توسعه‌ی اجتماعی بر اساس منطق علمی شاخص‌سازی به ابعاد پنج‌گانه و همچنین خرده ابعاد مرتبط با آن تقسیم‌بندی شد.

دورانا، گوگانا، آرتینیا و دورن [1](۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان «اجزای توسعه‌ی پایدار با رویکرد احتمالی»، دریافت‌های خود را ابراز داشتند؛ بر اساس این مطالعه، توسعه‌ی پایدار جامعه به زمانی اطلاق می‌شود که سه وجه اصلی وجود انسان مورد هدف باشد. به این معنا که هدف از فعالیت اجتماعی و اقتصادی، برآورده ساختن نیازها و خواسته‌های انسان است که به رفع نیازهای بیولوژیکی (در تعامل با فیزیک، محیط طبیعی)، اجتماعی (به‌عنوان عضو برخی از گروه‌های اجتماعی)، روانی / معنوی(ناشی از صفات داخلی، خاص یک انسان) می‌پردازد.

دورانا و همکاران (۲۰۱۵) در مقاله‌ی دیگری با عنوان «اهداف توسعه‌ی پایدار- راه‌های رسیدن به رفاه» با نظر به اینکه توسعه‌ی پایدار در زمینه‌ی افزایش جمعیت و مصرف منابع طبیعی یک مدل توسعه‌ای با هدف توازن بین رشد اقتصادی، کیفیت زندگی و حفاظت میان مدت و طولانی‌مدت محیط زیست بدون افزایش مصرف منابع طبیعی فراتر از ظرفیت زمین است، اهداف توسعه‌ی

[1] Durana D.C, Gogana L.M, Artenea A, Duran v

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

پایدار را در جهت راه‌های رسیدن به رفاه تعریف کرده‌اند. بر اساس دریافت این محققان، به صورت کلی می‌توان سه هدف اصلی را به مقوله‌ی توسعه‌ی پایدار الحاق کرد؛ این اهداف عبارت-اند از: اهداف اقتصادی، اهداف اجتماعی (رفاه و تساوی حقوق) و اهداف اکولوژیکی (منابع و تنوع زیستی).

جولانا و هارمزورز[1](۲۰۰۷) با مطالعه موردی مشارکت گروهای بومی(اقوام مائوری) در بازبینی توسعه‌ی پایدار نیوزیلند دریافته‌اند که مشارکت جوامع بومی در برنامه‌های اقتصادی اکولوژیکی و سیاست‌های بین‌المللی و ملی از مهم‌ترین نیازهای توسعه‌ی پایدار است؛ مهم‌ترین مسأله این است که افراد جامعه باید هدف توسعه باشند و آرمان‌های گروه‌های بومی به وضوح بیان و درک شوند. جوامع مختلف اهداف توسعه‌ی پایدار را به‌طور متفاوت تعریف می‌کنند. فهم جهان‌بینی و سیستم-های ارزشی مختلف و جهان‌بینی راهی برای افزایش درک کلی ما از پایداری و ساختن یک جامعه‌ی جامع و عادلانه‌تر است.

در مطالعه‌ی لومیس[2](۲۰۰۰) درباره‌ی جمعیت بومی و توسعه‌ی پایدار با ساخت و ساز رویکردهای بومی جامع‌نگر، توسعه خود-مصمم، به معرفت شناختی جدید و جایگزین‌های عملی برای مدل‌های توسعه‌ی غربی در کشورهای دیگر تأکید شده است. درحالی‌که تلاش‌های فکری در پیاده‌سازی طرح توسعه‌ی پایدار به سبب در نظر نگرفتن مردم بومی، در روند "توسعه"، نادیده گرفته می‌شود. امروزه بسیاری از گروه‌های بومی در حال بررسی رویکردهای جامع توسعه برای جایگزینی برای مدل‌های غربی در جوامع خود هستند.

چارچوب نظری پژوهش

توسعه‌ی اجتماعی در منابع موجود با تعاریف و تعابیر متفاوتی به کار رفته است که معرف رویکردهایی متفاوت همچون رهیافت‌های عام و خاص و همچنین تقسیم‌بندی ایدئولوژیک توسعه‌ی اجتماعی براساس دیدگاه‌های رفاه‌گرا و مارکسیستی است. برای مثال؛ نظریه‌پردازان رفاه‌گرا، به اصل کلیِ توسعه‌ی اجتماعی در حرکت به سوی کیفیت بیشتر زندگی، اعتقادی راسخ دارند. ماکس‌وبر[3] ضمن تبیین ارتباط بین توسعه‌ی اجتماعی و شانس زندگی[4]، بر این نظر پافشاری

[1] Jollans N and Harmswors G
[2] Loomis
[3] Max weber
[4] life chances

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

می‌کند که شانس زندگی عبارت است از امکان دست‌یابی به شرایط زندگی مناسب‌تر و تجربیات زندگی شخصی بهتر.

از سوی دیگر میلز و گرت[1] گستره‌ی زیادی برای مفهوم شانس زندگی قائل شده‌اند که شامل هر چیزی است که امکانات زندگی از یک سالگی تا شانس دیدن هنرهای زیبا، تندرستی، رشد... را فراهم می‌کند. همچنین از نظر سازمان‌های بین‌المللی از جمله سازمان ملل متحد با استناد به گزارش‌های توسعه‌ی انسانی _ اجتماعی، هدف نهایی توسعه، ارائه‌ی فرصت‌های مناسب به مردم برای زندگی بهتر از طریق دسترسی به تسهیلات آموزشی، بهداشتی، رفاهی، تغذیه، مسکن، اشتغال و مانند آن است (شمعدانی حق: ۱۳۸۰: ۲۵۱).

عرصه‌ی مفهومی توسعه‌ی اجتماعی در برگیرنده‌ی نظرگاه‌های مختلفی است که در این‌جا به برخی از آن‌ها می‌پردازیم: دیدگاه‌های مارکسیستی بر ارزش‌های مبتنی بر مساوات اجتماعی در بحث توسعه‌ی اجتماعی تأکید دارند. دونگ کیم[2] توسعه‌ی اجتماعی را درجه‌ای از ساختار اجتماعی می‌داند که به اکثریت مردم محروم جامعه نه‌تنها اجازه‌ی تقاضا برای برخورداری از منابع ملی را می‌دهد بلکه در جهت دست‌یابی توده‌ی محروم به سهم خود از منابع ملی در اختیار آن‌ها قرار دهد، این مسیر در رسیدن به آن هدف، آن‌ها را یاری می‌کند. از نظر او اگر تغییر ساختاری جامعه در مسیری باشد که فرصت‌های لازم را برای دست‌یابی توده‌ی محروم به سهم خود از منابع ملی در اختیار آن‌ها قرار دهد، این مسیر در اصل همان فرآیند توسعه است، درواقع فرآیند توسعه‌ی اجتماعی از دیدگاه این رهیافت فرآیندی است عاری از استعمار و استثمار خارجی در جامعه (نظری، ۱۳۷۷: ۱۳۲). اما نظریه‌پردازان رفاه‌گرا توسعه‌ی اجتماعی را در حرکت به سوی کیفیت بهتر زندگی می‌دانند. برای مثال: از نظر وارنر[3] توسعه‌ی اجتماعی در فراهم‌کردن امکانات زندگی مردم در جامعه خلاصه می‌شود. در حالت کلی رفاه اجتماعی را می‌توان از ابعاد متفاوتی مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. در مبانی مطالعات اجتماعی، آن را مجموعه‌های متشکل از خدمات، مؤسسات و نهادها برای تأمین زندگی مطلوب و برخورداری از موهبت‌های طبیعی و منابع اجتماعی تعریف می‌کنند.

[1] Gert H and Mills R
[2] Dong Kim
[3] Warner

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

آمارتیاسن[1] شرط تحقق توسعه را در «حقوق‌مداری» و «مشارکت‌محوری» آن می‌داند. توسعه از آن‌جا و در آن‌جا آغاز می‌شود که به حقوق اساسی فرد و جامعه اعتنا شود و فرد و جامعه در فرآیندهای توسعه، کنش‌گران فعال باشند. طبق نظریه‌ی سن، توسعه مستلزم حذف ناآزادی‌ها است یا به عبارت دیگر توسعه مستلزم گسترش و دوام آزادی است، این ناآزادی‌ها شامل: فقر، استبداد، فرصت‌های اقتصادی محدود، محرومیت‌های نظام‌دار اجتماعی، به فراموشی سپردن خدمات عمومی، عدم تساهل و فعالیت‌های بازدارنده‌ی دولت‌های دخالت‌گر از جمله این ناآزادی‌ها است(سن، ۱۳۹۲: ۱۵۲).

تقسیم‌بندی توسعه‌ی اجتماعی به دو رویکرد عام‌گرا و خاص‌گرا

در رهیافت عام‌گرا توسعه‌ی اجتماعی مترادف با چیزی مشابه با توسعه‌ی ملی یا توسعه‌ی همه-جانبه و متوازن است. این‌جا توسعه‌ی غیر اجتماعی یا فنی متمایز شده است ولی با دیگر انواع توسعه به ویژه توسعه‌ی فرهنگی، سیاسی و اقتصادی تداخل یافته است. به عبارت دیگر نظریه‌های عام‌گرای توسعه‌ی اجتماعی، در بطن خویش توسعه‌ی اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را در بر گرفته است و به بازبینی اهداف، بر برنامه‌ها و راهبردهای تحقق اهداف اجتماعی می‌پردازد. توسعه‌ی اجتماعی با هدف بازبینی و تغییرات ساختاری و با افزایش قابلیت‌ها و ظرفیت‌های جوامع، تأکید خاصی بر تأمین نیازهای اجتماعات انسانی اعم از نیازهای اقتصادی، اجتماعی، بوم‌شناختی، فرهنگی، سیاسی و انسانی دارد (مقصودی، ۱۳۸۰: ۱۲۳). اما در رویکرد خاص‌گرا، مفهوم توسعه‌ی اجتماعی به معنای اخص کلمه و متمایز از توسعه‌ی فرهنگی، سیاسی و اقتصادی به کار رفته است؛ ولی هنوز شاخص‌ها، ابعاد و معرف‌های آن به طور دقیق مشخص نشده‌اند (عبدالهی، ۱۳۸۰: ۲۱۵). در رویکرد عام‌گرا توسعه‌ی اجتماعی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی هم‌زمان و در رابطه‌ی چند سویه با یکدیگر در نظر گرفته می‌شوند؛ اما رویکرد خاص‌گرا نگاهی تک‌بعدی به توسعه‌ی اجتماعی دارد که می‌توان نظایر آن را در رهیافت ساختی کارکردی از توسعه‌ی اجتماعی (پارسونز[2]، اسملسر[3]، برینگتون مور[1])، رهیافت روان‌شناختی اجتماعی(لرنر[2]، راجرز[3]، مک‌کله‌لند[4] و...) و سایر رهیافت‌های که بر بعدی مشخص تأکید دارند، نام برد.

[1] Amartya Sen
[2] Parsons
[3] Smelser

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

باید گفت که در فرآیند مرور منابع هرچه از گذشته به حال نزدیک‌تر می‌شویم، همزمان با فرآیند تقسیم کار، تفاوت‌پذیری امور و تخصصی‌شدن علوم و گرایش به تدقیق مفاهیم، به کارگیری آن‌ها در معانی اخص خود، بیشتر شده است. به‌طوری‌که امروزه برحسب حوزه‌های چهارگانه‌ی حیات اجتماعی، حداقل با چهار نوع توسعه در اجتماع(اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی) سروکار داریم که هرچند در فرآیند توسعه‌ی ملی در هر جامعه‌ای دارای تعامل، نفوذ و ارتباط متقابل هستند ولی از هویت، استقلال نسبی و ویژگی‌های خاص خود برخوردارند. بر این اساس توسعه‌ی اجتماعی که حوزه‌ی انسجام و یگانگی است به رغم داشتن ارتباط متقابل و تعامل با سایر حوزه‌ها از هویت و استقلال نسبی برخوردار است و به منزله‌ی یک واقعییت اجتماعی قابل مطالعه است (الکساندر[5]، ۱۹۹۷:۹۷

در باب مؤلفه‌های توسعه‌ی اجتماعی شاخص‌های متفاوتی را عنوان کرده‌اند؛ تودارو در این زمینه می‌گوید: توسعه در همه‌ی جوامع باید هدف‌های اساسی را پیگیری کند.

۱- دسترسی بیشتر به امکانات تداوم‌بخش زندگی مانند خوراک، مسکن و بهداشت.

۲- بالارفتن سطح زندگی با افزایش درآمد، ایجاد زمینه‌ی اشتغال و آموزش بهتر .

۳- گسترش دامنه‌ی انتخاب‌های اقتصادی و اجتماعی افراد و ملت‌ها، با رهانیدن آن‌ها از قید بردگی (تودارو، ۱۳۷۸:۲۶).

شاید بتوان گفت که اولین سند مهم سازمان ملل متحد، در خصوص توسعه‌ی اجتماعی مربوط به گزارش سال ۱۹٥٤ گروهی از کارشناسان در خصوص تعریف بین‌المللی و سنجش معیار و سطوح توسعه‌ی اجتماعی است. این شاخص‌ها عبارت‌اند از:

۱. بهداشت شامل شرایط جمعیت‌شناختی
۲. غذا و تغذیه
۳. آموزش و پرورش شامل مواد و مهارت‌آموزی
٤. شرایط کار

[1] Barrington Moor
[2] Lerner
[3] Rogers
[4] McClelland
[5] Alexander

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

۵. وضعیت اشتغال
٦. مصرف کل پس‌اندازها
۷. حمل و نقل
۸. مسکن شامل تسهیلات خانگی
۹. پوشاک
۱۰. تفریح و استراحت
۱۱. امنیت اجتماعی
۱۲. آزادی‌های بشری (زاهدی مازندرانی، ۱۳۸٦: ۲۵۷).

سن توسعه را به مثابه آزادی در پنج نوع آزادی مطرح می‌کند:

۱. آزادی سیاسی
۲. آزادی تسهیلات (امکانات) اقتصادی
۳. فرصت‌های اجتماعی
٤. وضوح تعهدات
۵. امنیت حمایتی

این آزادی‌ها نه‌تنها هدف غایی توسعه هستند بلکه از ابزار اساسی آن هستند (سن، ۱۳۹۲: ۱۵۰). آزادی‌های سیاسی به فرصت‌هایی اشاره دارد که مردم از آن طریق می‌توانند تصمیم بگیرند که چه کسی و بر اساس چه اصولی باید حکومت کند، امکان بررسی عملکرد انتقاد از مسؤولان فراهم باشد. آزادی بیان و نشریات بدون سانسور وجود داشته باشد، انتخاب بین احزاب متفاوت امکان-پذیر باشد (همان)

امکانات اقتصادی شامل: فرصت‌هایی است که به وسیله‌ی آن افراد می‌توانند از منابع اقتصادی، به منظور مصرف، تولید یا مبادله استفاده کنند (همان).

فرصت‌های اجتماعی به ترتیباتی اطلاق می‌شود که جامعه برای امور تأثیرگذار به آزادی‌های اساسی افراد در راستای زندگی بهتر وضع می‌کند؛ آموزش، بهداشت، درمان جزو این‌هاست. این تسهیلات نه‌تنها برای گذراندن زندگی مشخصی مهم است بلکه از نظر مشارکت فعال‌تر و مؤثرتر در فعالیت‌های اقتصادی و سیاسی نیز اهمیت دارد (همان: ۱۵۱). در مراودات اجتماعی افراد بر اساس فرضیه‌ای درباره‌ی آن‌چه به آن‌ها وعده داده شده است و آن‌چه به دست خواهند آورد، عمل می‌کنند. به عبارت دیگر جامعه بر اساس پیش آشکاری امور آن چنان که مردم انتظار دارند: آزادی

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

مراوده‌ی متقابل باید متکی به ضمانت‌های وضوع و افشا باشد (همان: ۱۵۲) و بالاخره حتی در نظام‌های اقتصادی موفق نیز پاره‌ای از مردم ممکن است در حاشیه‌ی آسیب‌پذیری قرار داشته باشند و احتمالاً در اثر تغییرات مادی که تأثیر منفی بر زندگی آنان دارد مجبور به تسلیم‌شدن به محرومیت‌های چشمگیر شوند. برای جلوگیری از سقوط این گروه از جمعیت به بی‌نوایی و فقر و حتی در پاره‌ای از موارد ابتلا به گرسنگی و مرگ به امنیت‌های حمایتی نیاز دارند؛ گستره‌ی امنیت-های حمایتی شامل ترتیبات سازمانی از قبیل پرداخت به بیکاران، کمک‌های قانونی به تهی‌دستان و هم در برگیرنده‌ی ترتیبات موردی مانند پیشگیری از قحطی یا ایجاد اشتغال در فوریت‌ها برای تأمین درآمد نیازمندان می‌باشد (همان: ۱۵۳).

همچنین؛ قوتی سنگ‌سفیدی و همکاران (۱۳۹۶) در شاخص‌سازی که برای بررسی بازتاب توسعه-ی اجتماعی در قوانین برنامه‌های پنج‌گانه‌ی توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، انجام داده‌اند، به این نتیجه رسیده‌اند که توسعه‌ی اجتماعی را باید دو بعد در نظر گرفت؛ بعد اول "شاخص‌های رفاه‌گرایانه‌ی توسعه‌ی اجتماعی" می‌باشد؛ این بعد از توسعه را تمامی تحقیقات داخلی و خارجی و مجلات بین‌المللی به‌عنوان توسعه‌ی اجتماعی در نظر می-گیرند، ولی آن‌چه که آن را به دست فراموشی سپرده شده است "انسان" در توسعه است. لذا در این قسمت بعد دوم "شاخص‌های انسان‌گرایانه توسعه‌ی اجتماعی" را مطرح کردند؛ بعدی که به زعم‌شان در تمامی تحقیقات داخلی و خارجی قبل از این تحقیق توجهی به آن نشده است.

توسعه‌ی اجتماعی به این آرمان پایبند است که هر انسان فی‌نفسه ارزش‌مند است و انسان دغدغه‌ی اصلی جامعه است؛ احترام به شخص انسانیت در قلب فلسفه‌ی توسعه‌ی اجتماعی قرار دارد.

ابعاد در نظر گرفته شده در پژوهش مطرح شده به شرح زیر است:

الف) شاخص‌های رفاهی توسعه‌ی اجتماعی:

۱. بهداشت
۲. آموزش
۳. مسکن و تغذیه
٤. حمل و نقل
۵. تفریحات و استراحت
٦. تأمین اجتماعی
۷. اشتغال و کار

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

ب) شاخص‌های انسان‌گرایانه‌ی توسعه‌ی اجتماعی

۱. امنیت اجتماعی
۲. مشارکت اجتماعی
۳. تکثر سیاسی و اجتماعی
٤. توجه به آسیب‌های اجتماعی
٥. وضعیت زنان و حمایت از خانواده
٦. عدالت اجتماعی
۷. برابری و برقراری حقوق اقلیت‌های مذهبی و قومی و دینی

بر مبنای این تقسیم‌بندی در تحقیق حاضر نیز توسعه‌ی اجتماعی در دو بعد کلی توسعه‌ی اجتماعی رفاه‌گرایانه و توسعه‌ی اجتماعی انسان‌گرایانه تعریف و به بعد انسان‌گرایانه‌ی توسعه‌ی اجتماعی پرداخته شده است. برای استخراج مؤلفه‌های اثرگذار توسعه‌ی اجتماعی انسان‌گرایانه علاوه بر در نظر داشتن شاخص‌های مذکور به شاخص‌سازی کاربردی توسعه‌ی اجتماعی که توسط آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۱) با استفاده از روش تکنیک دلفی صورت گرفته و در نتیجه‌ی آن مفهوم توسعه-ی اجتماعی با عنوانِ کیفیت سیستم اجتماعی از طریق نهادینه‌کردن اخلاق توسعه‌ی اجتماعی برای حصول به همبستگی (وفاق) اجتماعی و عدالت اجتماعی جهت بالابردن سطح کیفیت زندگی و افزایش ضریب امنیت اجتماعی تعریف شده بود؛ توجه شده و برخی از شاخص‌ها نیز با توجه درک به‌دست‌آمده از مطالعات نگارنده انتخاب شده است.

روش پژوهش

از آن‌جاکه در این مقاله، محقق علاوه بر کسب دانش از عوامل اجتماعی مؤثر بر توسعه‌ی پایدار در پی کنکاش تهدیدها و فرصت‌های مغفول اجتماعی بر سر راه توسعه‌ی پایدار برآمده است؛ این مقاله می‌تواند از نظر نوع هدف در دو دسته‌ی مطالعات بنیادی و کاربردی قرار گیرد.

روش نمونه‌گیری از نوع احتمالی است و از طریق فرمول کوکران به تعداد ۳۱۸ نمونه برآورد گردید که پس از تکمیل و ورود به SPSS ۲٦، با خروجی آزمون KMO برای هر چهار دسته از سؤالات مربوط به عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار، عوامل اجتماعی بازدارنده درونی توسعه‌ی پایدار، عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار و عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار کفایت لازم این تعداد از حجم نمونه تأیید شد.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

استخراج و گزینش متغیرها و گویه‌های مربوط به هرکدام با توجه به مطالعات اسنادی و میدانی نگارنده طبق جدول (۱) به شرح ذیل صورت گرفته است:

۱.عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی شامل: ۱. هویت اجتماعی ۲. هویت فرهنگی ۳. اعتماد ٤. مشارکت اجتماعی ۵. تعهد شغلی ٦. مشارکت شغلی (همدلی).

۲.عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی شامل: ۱. تعصب قومی ۲. تعصب مذهبی ۳. تعصب جنسیتی ٤. تعصب نژادی ۵. عطش منزلت.

۳. عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی شامل: ۱. آزادی ۲. کیفیت زندگی ۳. عدالت رویه‌ای ٤. عدالت توزیعی.

٤. عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی شامل: ۱. تبعیض قومی ۲. تهدید فیزیکی ۳. تهدید مالی ٤. تهدید حقوقی.

جدول شماره‌ی یک- شاخص‌های اجتماعی مؤثر بر توسعه‌ی پایدار، تعداد گویه‌ها و طراح سؤالات

شاخص	مأخذ پرسش‌ها	تعداد گویه
عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار		
هویت اجتماعی	صفارنیا و روشن (۱۳۹۰)	۵
هویت فرهنگی	محقق ساخت	۵
اعتماد	ناهاپیت و گوشال[1] (۱۹۹۸)	۵
مشارکت اجتماعی	زارع شاه آبادی، اکبر، ترکان، رحمت-اله (۱۳۹۱) همراه با تصحیح محقق	۵
تعهد شغلی	بلاو (۲۰۰۹)	۵
هم‌دلی شغلی	ناهاپیت و گوشال (۱۹۹۸)	۵
عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار		
عطش منزلت (استخراج مؤلفه‌ها از شالچی، ۱۳۹۲)	محقق ساخت	۵
تعصب نژادی	بهرمان (۱۳۹۳)	۵

[1]Nahapiet, J; Ghoshal, s

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

تعصب جنسیتی	بهرمان (۱۳۹۳) همراه با تصحیح محقق	۵
تعصب مذهبی	بهرمان (۱۳۹۳) همراه با تصحیح محقق	۵
تعصب قوم‌مداری	بهرمان (۱۳۹۳)	۵
عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار		
عدالت رویه‌ای	هزار جریبی (۱۳۹۰)	۵
عدالت توزیعی	هزار جریبی (۱۳۹۰)	۵
کیفیت زندگی	ویر و شربون[1] (۱۹۹۲) همراه با تصحیح محقق	۵
آزادی (استخراج مؤلفه‌ها از آمارتیاسن)	محقق ساخت	۱۰
عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار		
تبعیض قومی	محقق ساخت	۵
تهدید فیزیکی	صحابی (۱۳۸۹) و محقق	۵
تهدید اقتصادی	صحابی (۱۳۸۹) و محقق	۵
تهدید حقوقی	صحابی (۱۳۸۹) و محقق	۵

برای تعیین متغیرها، پرسش‌نامه‌ای حاوی ۱۰۰ سؤال بین ۳۱۸ نفر از ساکنین بومی توزیع شد. از بین ۱۰۰ سؤال توزیع‌شده، تعداد ۹۰ سؤال برای عموم و ۱۰ سؤال مربوط به متغیرهای «هم‌دلی» و «تعهد شغلی» که بخشی از عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار هستند، برای آن دسته از پاسخ‌دهندگانی که شاغل و یا دارای سابقه‌ی اشتغال بودند (۲٤٤ نفر از بین ۳۱۸ نفر پاسخ‌دهنده)، تکمیل شد. نحوه‌ی نمونه‌گیری انجام‌شده در این پژوهش به صورت تصادفی است. برای بررسی همسانی درونی یا پایایی سازه‌های پرسش‌نامه در پژوهش حاضر از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. پایایی پرسش‌نامه‌ی حاضر ۰/۷۵ به دست آمده و قابل قبول می‌باشد.

[1] Ware, JE; Sherbourne, CD

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق در بخش نظری، شامل فیش‌های مطالعاتی از کتاب‌ها، مقالات، پایان‌نامه‌ها، پرسش‌نامه‌های استاندارد است که به منظور تدوین چارچوب نظری و در جهت پاسخ به مسأله‌ی تحقیق به کار گرفته شد.

یافته‌های پژوهش

برای ارزیابی عوامل اجتماعی مؤثر در توسعه‌ی پایدار، عوامل اجتماعی اثرگذار در چهار دسته: عوامل پیش‌برنده‌ی درونی، عوامل بازدارنده‌ی درونی، عوامل پیش‌برنده‌ی بیرونی و عوامل بازدارنده‌ی درونی با استفاده از تحلیل عاملی تحلیل و بررسی شدند. در این پژوهش پس از تعیین کفایت داده‌ها با استفاده از روش تحلیل داده‌های اصلی از نوع چرخشی(وایرماکس) داده‌های شناسایی‌شده با توجه به همسانی محتوا و میزان پایایی مناسب برای بار دوم مورد غربال‌گری قرار گرفت و سپس عامل‌های استخراج‌شده در سطح جامعه(ساکنین بومی شهر چابهار) مطالعه و گزارش شد.

تحلیل عاملی عوامل اجتماعی مؤثر در توسعه‌ی پایدار

آزمون آماره KMO و کرویت بارتلت

جهت تعیین مناسب‌بودن داده‌های گردآمده برای تحلیل عاملی ابتدا از آزمون کیزر- می یر - اولکین (KMO) استفاده شد؛ از آن‌جاکه مبنای تحلیل عاملی همبستگی بین پرسش‌های آزمون است از مقدار کرویت بارتلت برای هر چهار طیف محاسبه شد که نتایج آن در جدول (۲) آمده است.

جدول شماره‌ی دو- آزمون آماره KMO و کرویت بارتلت

KMO and Bartlett's Test		عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی	عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی	عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی	عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		۰/۸۳۲	۸۲۱	۰/۸۹۰	۰/۸۹۰
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	٤٩٨١/٨٧٨	١٦٥٣/٥٢٧	٢٥٨١/٧٦٣	٢٥٨١/٧٦٣
	Df	٤٣٥	٣٠٠	٣٠٠	٣٠٠
	Sig	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

مقدار به دست آمده از این ضریب در چهار طیف به ترتیب برابر با ۰/۸۳۲ ،۰/۸۲۱، ۰/۸۹۰، ۰/۷۶۰ است که نشان‌دهنده‌ی کفایت نمونه‌ی انتخاب شده است. همچنین، برای تعیین میزان همبستگی بین داده‌ها، مقدار آماره بارتلت برابر با ٤٩٨١/٨٧٨، ١٦٥٣/٥٢٧، ٢٥٨١/٧٦٣، ١٤٥٨/٦٨١ به دست آمد که در سطح ۹۹ درصد معنادار است. از این‌رو، داده‌های مربوط هر چهار دسته از سؤالات برای تحلیل عاملی مناسب در نظر گرفته شدند.

در مرحله‌ی دوم با استفاده از آزمون بارتلت میزان اشتراک اولیه پس از ورود متغیرها و همچنین میزان اشتراک متغیرهای استخراج‌شده پس از تعیین عوامل در هر چهار طیف مشخص شد. طبق این برآورد از بین سؤالات عمومی مربوط به عوامل پیش‌برنده‌ی درونی، عبارات ۱، ۹ و ٤٥ و از بین گویه‌های مختص به پاسخ‌دهندگان دارای سابقه‌ی اشتغال عبارات ٥٦، ٥٧ و ٦٣، از بین گویه-های عوامل بازدارنده‌ی داخلی سؤالات شماره‌ی ۱۱، ۱۲، ١٤، ۱۹، ۲۰، ٢٤، ٢٥، ٢٧، ۳۰ ، ۳۱، سؤالات ٤٧، ٥١، ٥٣، ٦٦، ٦٧، ٦٨، ٧٠، ٧٧، ٧٨ و٧٩ و همچنین از بین گویه‌های مربوط به عوامل بازدارنده‌ی بیرونی سؤالات ٨١، ٨٦، ٨٧، ٨٩، ٩٤، ٩٥ و ١٠٠ به دلیل میزان اشتراک کمتر از ۵۰ درصد از سایر متغیرهای استخراج‌شده پس از تعیین عوامل، حذف شد و سایر متغیرهای استخراج شده در چهار دسته‌ی جداگانه مورد تحلیل عاملی قرار گرفتند.

عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی

جدول (۳)، مقدار ویژه و واریانس متناظر با عامل‌های اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی در توسعه‌ی پایدار را نشان می دهد. در ستون ارزش‌های ویژه‌ی آغازین، مقادیر ویژه‌ی اولیه برای هریک از عامل‌ها در قالب مجموع واریانس برای هریک از عامل‌ها برحسب درصدی از کل واریانس و درصد تجمعی است. در ستون مجموع مجذور بارهای استخراجی مقدار ویژه‌ی عامل‌هایی را نشان می‌دهد که مقادیر ویژه‌ی آن‌ها بزرگ‌تر از ۱ باشد، ستون مجموع مجذور بارهای چرخش‌یافته مقدار عامل‌های استخراج‌شده پس از چرخش را نشان می‌دهد. چنانکه مشاهده می‌شود هفت عامل قابلیت تبیین واریانس‌ها را دارند. عامل‌های چرخش‌یافته به ترتیب از عامل اول تا هفتم ۱۱/۷۲۳، ۱۱/٦٠٥، ۹/٦٠١، ۹/٤٢٩، ۸/۰۰۱، ۷/۷٦٠، ۷/۱۸۱ در مجموع ٦٥/٣٥٦ درصد از واریانس را دربرمی‌گیرند. عامل‌های چرخش‌یافته مربوط به پاسخ‌دهندگان دارای سابقه‌ی اشتغال با توجه به جدول (٤) به ترتیب از عامل اول تا سوم ۲۹/۹۱۹، ۲۲/۰۳۹، ۲۱/۳۸۲ که در مجموع ۷۳/۳٤۱ درصد از واریانس را دربردارند.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

جدول شماره‌ی سه- مجموع مجذور بارهای چرخش‌یافته عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی در توسعه‌ی پایدار

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تراکمی
۱	۱,۹۹۳	۱۱/۷۲۳	۱۱/۷۲۳
۲	۱,۹۷۲	۱۱,٦۰۱	۲۳,۳۲٤
۳	۱,٦٤۲	۹,٦٥۹	۳۲,۹۸۳
٤	۱,٦۰۳	۹,٤۲۹	٤۲,٤۱۳
٥	۱,۳٦۰	۸,۰۰۱	٥۰,٤۱٤
٦	۱,۳۱۹	۷,۷٦۰	٥۸,۱۷٤
۷	۱,۲۲۱	۸,۱۸۱	٦٥,۳٥٦

جدول شماره‌ی چهار- مجموع مجذور بارهای چرخش‌یافته عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی در توسعه‌ی پایدار مربوط به پاسخ‌دهندگان دارای سابقه‌ی اشتغال

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تراکمی
۱	۲,۰۹٤	۲۹,۹۱۹	۲۹.۹۱۹
۲	۱٥٤۳	۲۲,۰۳۹	٥۱,٥۹٥
۳	۱,٤۹۷	۲۱,۳۸۲	۷۳,۳٤۱

طبقه‌بندی، نام‌گذاری و گزارش میزان پایایی عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار

در این قسمت از تحلیل عاملی مؤلفه‌ها هریک از عامل‌ها با توجه به محتوا نام‌گذاری شد. این تحلیل عامل در دو مرحله صورت گرفت؛ در مرحله‌ی اول، گویه‌های متعلق به عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار منهای گویه‌های مختص به شاغلین وارد تحلیل شدند که طی آن از بین ۲۰ گویه ۱۷ گویه در ۷ ساختار عاملی خالص بارگذاری شد. در مرحله‌ی دوم، گویه‌های بارگذاری‌شده در هریک از ساختار عاملی، جداگانه مورد تحلیل قرار گرفت. پس از اطمینان از مناسبت و کفایت ماتریس همبستگی، می‌توان تحلیل عاملی را آغاز نمود.

به این ترتیب بر پایه‌ی ماتریس به‌دست‌آمده از چرخش واریماکس مجموعه‌سؤالاتی که به‌طور مشترک با یک عامل همبسته بودند، یک عامل یا پاره تست را تشکیل می‌دهند که به شرح زیر استخراج و نام‌گذاری شدند:

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

عامل اول: در عامل اول تعداد ۳ گویه قرار گرفت و با عنوان «اعتماد اجتماعی» با ضریب پایایی ۰,۷۰۱ تعیین شد.

عامل دوم: عامل دوم با تعداد ۳ گویه و با عنوان «مشارکت اجتماعی» با ضریب پایایی ۰,۷۰۲ تعیین شد.

عامل سوم: عامل سوم با تعداد ۲ گویه «اعتماد بین فردی» نام گرفت. سؤال ۲ به علت افزایش پایایی به مقدار۰,٦٢٨ از بین گویه‌های عامل حذف شد.

عوامل چهارم، پنجم و ششم به دلیل میزان پایایی کمتر از ٦٠ درصد، عامل چهارم (۰,۵۱۱)، عامل پنجم (۰,٤٧٣) و عامل ششم (۰,٢٦٣) و عامل هفتم به علت عدم همخوانی صوری بین گویه‌ها (سؤال ۲ و ٤٤) حذف شدند.

عوامل مربوط به پاسخ‌دهندگان دارای سابقه‌ی اشتغال

عامل اول: عامل اول از عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار مختص به پاسخ-دهندگان دارای سابقه‌ی اشتغال، با تعداد ۲ گویه و با عنوان «روحیه‌ی کار جمعی» به جای عامل چهارم قرار گرفت. سؤال ٦٢ به منظور افزایش مقدار پایایی به مقدار۰,۹۹٦ در این عامل در نظر گرفته نشد.

عامل دوم: این عامل با تعداد ۲ گویه و با عنوان «روحیه‌ی کار جمعی» به جای عامل پنجم در این دسته از سؤالات قرار گرفت. گویه‌ی شماره‌ی ٦٠ به با هدف افزایش مقدار پایایی به مقدار ۰,٦۰۰ در این عامل در نظر گرفته نشد.

عامل سوم از عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار مختص به پاسخ‌دهندگان دارای سابقه‌ی اشتغال، به دلیل میزان پایایی کمتر از ٦٠ درصد (۰,۵۵۱) از این مجموعه عوامل حذف گردید.

با توجه به جدول(۵)، پس از بررسی همخوانی و یا عدم همخوانی گویه‌ها با عوامل خود و یا سایر عوامل و نیز برآورد پایایی (آلفای کرونباخ) عوامل، گویه‌ها و عوامل برگزیده‌ی عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار از ٦ متغیر (هویت اجتماعی، هویت فرهنگی، اعتماد اجتماعی، مشارکت، تعهد شغلی و هم‌دلی و مشارکت شغلی) به ۵ عامل اصلی (اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد بین فردی، روحیه‌ی کار جمعی و تعهد شغلی) و ۱۲ گویه با میزان پایایی ۰,۷٦٤، تغییر یافت.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

جدول شماره‌ی پنج- طبقه‌بندی، نام‌گذاری، بار عاملی، تعداد گویه‌ها و گزارش میزان پایایی عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار

عوامل	محتوای گویه	بار عاملی	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ
عامل اول: اعتماد اجتماعی	به نظر من بیشتر مردم قابل اعتمادند.	۰,۸۳۶	۳	۰,۷۰۱
	آدم تا از کسی بدی ندیده، باید به او اعتماد کند.	۰,۷۹۳		
	اطمینان دارم اطرافیانم با من صادق هستند.	۰,۶۶۸		
عامل دوم: مشارکت اجتماعی	برای بهبود عملکرد سازمانها پیشنهاداتم را ارائه میدهم	۰,۷۶۸	۳	۰,۷۰۲
	در سخنرانی‌های مسؤولان، صاحب‌نظران، متنفذین و غیره، شرکت می‌کنم.	۰,۷۲۱		
	با دوستان و آشنایان در انجام خدمات عمومی و فعالیت‌های اجتماعی شرکت می‌کنم.	۰,۷۸۳		
عامل سوم: اعتماد بین فردی	اطمینان دارم دوستان و همکارانم به کامیابی و موفقیت من توجه دارند.	۰,۸۴۸	۲	۰,۶۲۸
	اطمینان دارم که اطرافیانم اطلاعات مهم را در صورت لزوم با من در میان می‌گذارند.	۰,۷۰۷		
عامل اول: روحیه‌ی کار جمعی	در تصمیم‌گیری‌های محیط کاری، داوطلبانه شرکت می‌کنم.	۰,۹۷۷	۲	۰,۹۹۶
	علاقه دارم دیگران از اطلاعات من بهره‌مند گردند.	۰,۹۷۶		
عامل دوم: تعهد شغلی	کار باید هدف اصلی انسان باشد.	۰,۸۱۴	۲	۰,۶۰۰
	کار سخت شخصیت انسان را می‌سازد.	۰,۸۲۳		
آلفای کرونباخ مجموع عوامل	۰,۸۶۴			

مجموع مجذور بارهای چرخش‌یافته عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی توسعه‌ی اجتماعی

جدول (۶)، مقدار ویژه و واریانس متناظر با عامل‌های مربوط به سؤالات مربوط به عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی را در ۵ عامل نشان می دهد. عامل‌های چرخش‌یافته به ترتیب

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

۱۵,۰۳۵، ۱٤,۰۲۰، ۱۳,۸٦۷، ۱۲,۱۰۸ و ۱۰,۵۷۲ در مجموع ٦۵,٦۰۲ درصد از واریانس را دربرمی-گیرند.

جدول شماره‌ی شش- مجموع مجذور بارهای چرخش‌یافته‌ی عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی در توسعه‌ی پایدار

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تراکمی
۱	۱,۹۵۵	۱۵,۰۳۵	۱۵,۰۳۵
۲	۱,۸۲۳	۱٤,۰۲۰	۲۹,۰۵۵
۳	۱,۸۰۳	۱۳,۸٦۷	٤۲,۹۲۲
٤	۱,۵۷٤	۱۲,۱۰۸	۵۵,۰۳۰
۵	۱,۳۷٤	۱۰,۵۷۲	٦۵,٦۰۲

طبقه‌بندی، نام‌گذاری و گزارش میزان پایایی عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار

بر اساس بررسی‌های انجام‌شده در زمینه‌ی میزان همخوانی و یا عدم همخوانی گویه‌ها با عوامل خود و یا سایر عوامل و نیز برآورد پایایی (آلفای کرونباخ) یکایک عوامل، گویه‌ها و عوامل برگزیده‌ی عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار از ۵ متغیر اصلی (عطش منزلت، تعصب نژادی، تعصب جنسیتی، تعصب مذهبی و تعصب قومی) با ۲۵ گویه به ۳ عامل اصلی (تحدید استقلال زنان، تعصب مذهبی و تمایز نژادی) و ۷ گویه با میزان پایایی۰,۷۳۲، تغییر یافت.

عامل اول: عامل اول با عنوان "تحدید استقلال زنان " با حذف گویه‌ی شماره‌ی ۲۱ به علت افزایش پایایی به مقدار ۰,۸۰۲ با تعداد ۲ گویه تعیین شد.

عامل دوم: این عامل به دلیل عدم همخوانی صوری گویه‌ها و همچنین میزان پایایی کمتر از ٦۰ درصد (۰,۵۸۸) از بین عوامل این مجموعه حذف شد.

عامل سوم: عامل سوم با عنوان "تعصب مذهبی" با تعداد ۳ گویه و میزان پایایی ۰,٦۲۱ جای "عامل دوم" قرار گرفت.

عامل چهارم: عامل چهارم با ۲ گویه با عنوان "تمایز نژادی" نام‌گذاری گردید و جای عامل سوم در نظر گرفته شد، سؤال شماره‌ی ۱۸ به منظور افزایش پایایی به مقدار ۰,٦۲۱ از بین گویه‌های این عامل حذف شد.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

عامل پنجم: عامل پنجم به علت مقدار ضریب آلفای کرونباخ کمتر از ۶۰ درصد پایایی ۰,۴۳۵ از میان عوامل تعیین‌شده حذف گردید.

مجموع کرونباخ سؤالات و عوامل تأییدشده:

سؤالات مربوط به عوامل بازدارنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار در ۳ عامل و ۷ عبارت با میزان پایایی ۰/۷۳ برآورد و تأیید شد.

جدول شماره‌ی هفت- طبقه‌بندی، نام‌گذاری و گزارش میزان پایایی عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار

عوامل	شماره‌ی گویه	محتوای گویه	بار عاملی	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ
عامل اول: تحدید استقلال زنان	۲۲	زنان نباید در سطوح عالی اجتماع حضور داشته باشند.	۰/۸۴۹	۳	۰/۸۰۲
	۲۳	فقط مرد باید بیرون از خانه کار کند.	۰/۸۱۶		
عامل دوم: تعصب مذهبی	۲۶	فقط پیروان مذهب من به سعادت خواهند رسید.	۰/۷۲۳	۳	۰/۶۷۹
	۲۸	دوست ندارم با افراد غیر هم مذهبی‌ام دوست شوم.	۰/۵۶۵		
	۲۹	مطمئنم سایر مذاهب بر پایه‌ی دروغ و خرافات بنا شده‌اند.	۰/۸۴۵		
عامل سوم: تمایز نژادی	۱۶	نسبت به نژادهای دیگر برترم.	۰/۷۰۹	۲	۰/۶۲۱
	۱۷	برخی نژادها نسبت به نژادهای دیگر باید از امکانات بیشتری برخوردار باشند.	۰/۵۶۱		
آلفای کرونباخ مجموع عوامل	۰/۷۳۲				

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

مجموع مجذور بارهای چرخش‌یافته‌ی عوامل اجتماعی بیرونی پیش‌برنده‌ی توسعه‌ی پایدار

چنانکه در جدول (۸) مشاهده می شود عامل‌های چرخش‌یافته به ترتیب از عامل اول تا چهارم ۲۵/۰٦۹، ۱٤/۲۳۳، ۱۳/۸۸۹، ۸/۷۲۸ در مجموع ٦۱/۹۲۰درصد از واریانس را دربردارند.

جدول شماره‌ی هشت- مجموع مجذور بارهای چرخش‌یافته‌ی عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی در توسعه‌ی پایدار

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تراکمی
۱	۳/۷٦۰	۲۵/۰٦۹	۲۵/۰٦۹
۲	۲/۱۳۵	۱٤/۲۳۳	۳۹/۳۰۳
۳	۲/۰۸۲	۱۳/۸۸۹	۵۳/۱۹۱
٤	۱/۳۰۹	۸/۷۲۸	٦۱/۹۲۰

طبقه‌بندی، نام‌گذاری و گزارش میزان پایایی عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار

مطابق جدول شماره‌ی (۹) میزان همخوانی و یا عدم همخوانی گویه‌ها با عوامل خود و یا سایر عوامل و نیز برآورد پایایی (آلفای کرونباخ) یکایک عوامل، گویه‌ها و عوامل برگزیده عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار مورد بررسی قرار گرفت و از ٤ متغیر اصلی (عدالت رویه‌ای، عدالت توزیعی، کیفیت زندگی و آزادی) با ۲۵ گویه به ۳ عامل اصلی (آزادی سیاسی و فرصت‌های اجتماعی، عدالت‌محوری و تضمین شفافیت شغلی) و ۱۳ گویه با میزان پایایی ۰/۸۹۲، تغییر یافت.

جدول شماره‌ی نه- طبقه بندی، نام‌گذاری و گزارش میزان پایایی عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار

عوامل	شماره‌ی گویه‌ها	محتوای گویه‌ها	بار عاملی	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ
عامل اول: آزادی سیاسی و فرصت‌های اجتماعی	۷۱	در جامعه‌ای که زندگی می‌کنم که به من و دیگر اعضای جامعه به صورت آزادانه فرصت انتخاب اینکه چه کسی و بر اساس چه اصولی باید حکومت کند، فراهم است.	۰/۵۳٤	۷	۰/۸۳۸
	۷۲	می‌توانیم بدون نگرانی انتقاداتمان را به گوش مسؤولین حکومتی برسانیم.	۰/۵۱۱		

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

	۷۳	در هنگام بیماری به راحتی می‌توانم به مرکز درمانی مجهز و پزشکان حاذق، دسترسی داشته باشم.	۰/۶۵۵		
	۷۴	مدارس ما به خوبی از مسؤولیت کشف و شکوفایی استعدادهای تک تک دانش‌آموزان برمی‌آیند.	۰/۶۹۵		
	۷۵	سامانه‌های خدمات حمایتی کشور (چون: بهزیستی، بنیاد مستضعفان، امداد و غیره؛) توانسته‌اند در رفع نیازهای اساسی (خوراک، پوشاک و درمان) اقشار کم‌درآمد به خوبی عمل کنند.	۰/۷۴۷		
	۷۶	به مدد سازمان‌هایی از قبیل آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، فرصت شغلی بدون سرمایه یا با سرمایه‌ی کم برای همگان فراهم است.	۰/۷۱۲		
	۸۰	مسؤولین چگونگی تصمیم‌گیری و روند اجرای برنامه‌هایشان را به صورت شفاف در اختیار شهروندان قرار می‌دهند.	۰/۶۷۱		
عامل دوم: عدالت محوری	۵۲	در جامعه‌ی ما حق و حقوق قومیت‌ها رعایت می‌شود.	۰/۵۹۵	۳	۰/۷۴۹
	۵۳	در جامعه‌ی ما قانون به صورت یکسان برای همه اجرا می‌شود.	۰/۵۹۹		
	۵۵	در جامعه‌ی ما واگذاری شغل‌ها به افراد متناسب با شایستگی (قابلیت) آنهاست.	۰/۴۰۲		
عامل سوم: تضمین شفافیت شغلی	۴۹	در جامعه‌ی ما برای هر کاری برنامه‌ای تعریف شده است.	۰/۷۵۶	۳	۰/۷۲۶
	۵۰	در جامعه‌ی ما مردم می‌توانند به آن چیزی که استحقاق آن را دارند، برسند.	۰/۵۵۲		
آلفای کرونباخ مجموع عوامل	۰/۸۹۲				

عامل اول: عامل اول با عنوان "آزادی سیاسی و فرصت‌های اجتماعی" به تعداد ۷ گویه در نظر گرفته شد. سؤال شماره‌ی ۵۵ به منظور افزایش آلفای کرونباخ عامل دوم از بین گویه‌های عامل اول حذف و پایایی این عامل به مقدار ۰/۸۳۸ کاهش یافت.

عامل دوم: این عامل با ۳ گویه به عنوان "عدالت محوری" نام‌گذاری شد. به دلیل افزایش میزان پایایی سؤال شماره‌ی ۴۶ حذف و گویه‌ی شماره‌ی ۵۵ به این دسته اضافه شد و به ۰/۷۴۹ رسید.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

عامل سوم: عامل سوم با ۲ گویه و میزان پایایی ۰/۷۲٦ با عنوان "عنوان تضمین شفافیت شغلی" آخرین عامل از مجموعه عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار در نظر گرفته شد.
عامل چهارم به دلیل اشتراک بیشتر گویه‌های مربوطه با عوامل دیگر، زیرمجموعه‌ی عوامل فوق قرار گرفته و تنها گویه‌ی شماره‌ی ٦۹ در این عامل باقی ماند، لذا عامل چهارم در بین عوامل این مجموعه درنظر گرفته نشد.

درصد واریانس و مقدار ویژه عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار

طبق جدول (۱۰)، چهار عامل قابلیت تبیین واریانس‌ها را دارند. عامل‌های چرخش‌یافته به ترتیب از عامل اول تا چهارم ۱۹/۷٦٤، ۱۵/۵٤۸، ۱٤/٦۰۹، ۹/۸٦۳ در مجموع ۵۹/۷۸٤ درصد از واریانس را درمی‌گیرند.

جدول شماره‌ی ده- مجموع مجذور بارهای چرخش‌یافته‌ی عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی در توسعه‌ی پایدار

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تراکمی
۱	۲/۵٦۹	۱۹/۷٦٤	۱۹/۷٦٤
۲	۲/۰۲۱	۱۵/۵٤۸	۳۵/۳۱۲
۳	۱/۸۹۹	۱٤/٦۰۹	٤۹/۹۲۱
٤	۱/۲۸۲	۹/۸٦۳	۵۹/۷۸٤

طبقه‌بندی، نام‌گذاری و گزارش میزان پایایی عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار

بر اساس جدول شماره‌ی (۱۱)، میزان همخوانی و یا عدم همخوانی گویه‌ها با عوامل خود و یا سایر عوامل و نیز برآورد پایایی (آلفای کرونباخ) یکایک عوامل، گویه‌ها و عوامل برگزیده عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار ٤ متغیر اصلی (تبعیض قومی، تهدید جانی، تهدید مالی و تهدید حقوقی) با ۲۰ گویه به ۲ عامل اصلی (ناکارآمدی قوانین و تبعیض قومی) و ۸ گویه با میزان پایایی ۰/۷۳۷، تغییر یافت.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

جدول شماره‌ی یازده- طبقه‌بندی، نام‌گذاری و گزارش میزان پایایی عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار

عوامل	شماره‌ی گویه	محتوای گویه‌ها	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ
عامل اول: ناکارآمدی قوانین	٩٦	عقاید ما از جانب نهادهای رسمی به رسمیت شناخته نمی‌شود.	٤	٠/٧٨٨
	٩٧	در قوانین موجود تساوی بین همه‌ی اقشار رعایت نشده است.		
	٩٨	با اتکا به قانون موجود نمی‌توانم از حق خود دفاع کنم.		
	٩٩	در ادارات شهرمان نمی‌توانیم به راحتی عقایدمان را ابراز کنیم.		
عامل دوم: تبعیض قومی	٨٢	دولت‌ها برای اینکه شرایط و امکانات تحصیلی برای بلوچ و غیر بلوچ به‌طور یکسان فراهم شود، تلاش نمی‌کنند.	٤	٠/٦٣١
	٨٣	مناطق فارس‌نشین از امکانات درمانی و بهداشتی بهتری نسبت به سایر مناطق (در این‌جا بلوچستان مد نظر است) برخوردارند.		
	٨٤	گاهی در جمع فارس‌ها احساس غریبگی می‌کنم.		
	٨٥	در اماکنی چون ادارات، مدارس و حتی بیمارستان برای فارسی زبان‌ها احترام بیشتری قائل هستند؛ به همین دلیل به آن‌ها بیشتر رسیدگی می‌شود.		
آلفای کرونباخ مجموع عوامل	٠/٧٣٧			

عامل اول: عامل اول با عنوان «آزادی سیاسی و فرصت‌های اجتماعی» با ٤ گویه و میزان پایایی ٠/٧٨٨ تعیین شد.

عامل دوم: این عامل دارای مقدار ضریب کرونباخ بیش از ٦٠ درصد بوده لکن به این دلیل که مقدار ضریب کرونباخ مجموع عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی توسعه را به کمتر از ٧٠ درصد(حداقل میزان قابلیت قبول) یعنی ٦٨ درصد کاهش می‌دهد، از میان عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار حذف می‌گردد.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

عامل سوم (عامل دوم): عامل سوم با عنوان تبعیض قومی با تعداد ٤ گویه به جای عامل دوم با میزان پایایی ۰/٦۳۱ در نظر گرفته شد.
عامل چهارم به علت عدم همخوانی بین دو گویه‌ی شماره‌ی ۸۸ و ۹۳ در بین عوامل این مجموعه در نظر گرفته نشد.

یافته‌های تحلیل عاملی

به منظور دست‌یابی و تحلیل عوامل اصلی پرسش‌نامه «ارزیابی عوامل اجتماعی مؤثر در توسعه‌ی پایدار» در چهار طیف عوامل پیش‌برنده‌ی درونی، عوامل بازدارنده‌ی درونی، عوامل پیش‌برنده‌ی بیرونی و عوامل بازدارنده‌ی بیرونی پس از تعیین کفایت داده‌ها از طریق آزمون KMO و کرویت بارتلت، تعیین ساختار عاملی به روش مؤلفه‌های اصلی انجام شد؛ سپس برای تشخیص عامل‌های احتمالی که زیربنای آزمون را تشکیل می دهند از روش چرخش وایرمکس استفاده شد. در نتیجه از بین ۱۰۰ گویه ٤۰ عبارت مناسب و از بین ۱۹ متغیر اصلی ۱۳ عامل به تفکیک چهار طیف به شرح ذیل استخراج گردید و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت.

عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار کدامند؟

برای بررسی وضعیت عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی ٦ متغیر اصلی شامل: هویت اجتماعی، هویت فرهنگی، اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی در قالب ۲۰ گویه برای تمامی پاسخ‌دهندگان واجد شرایط و افزون بر آن دو متغیر هم‌دلی و تعهد شغلی جهت بررسی وضعیت اخلاق توسعه-ای به عنوان مؤلفه‌ای مهم در پیشبرد اهداف توسعه، در ۱۰ گویه در نظر گرفته شد که در طی فرآیند تحلیل عاملی این قسمت از سؤالات، ۳ عامل و ۹ عبارت برای عموم و ۲ عامل و ٤ عبارت برای افرادی که دارای سابقه‌ی اشتغال هستند، مشخص شد که مجموع آن‌ها ۵ عامل و ۱۳ عبارت با میزان ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷٦ می‌باشد.
طبق جدول (٦۸-٤)، «اعتماد اجتماعی» به عنوان عامل اول با مقدار ویژه ۳/۰۰٤ و ضریب پایایی ۰/۷۰۱ و دارای ۳ گویه می‌باشد. شارع‌پور (۱۳۸٤)، اسداله بابایی فرد (۱۳۸۹)، تقی آزاد ارمکی و همکاران(۱۳۹۱)، فیروزآبادی و همکاران (۱۳۸۹) با عنوان اعتماد عمومی، اعتماد اجتماعی را از مؤلفه‌های توسعه می‌دانند.
عامل دوم با عنوان «مشارکت اجتماعی» دارای مقدار ویژه ۲/۰۷۲ و میزان پایایی ۰/۷۰۲ می‌باشد؛ جولانا و هارمزورز (۲۰۰۷)، جکسون (۱۹۹۱)، اسداله بابایی فرد (۱۳۸۹)، شارع‌پور (۱۳۸٤)،

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

استس (۲۰۰۱)، اکبری (۱۳۸۰) با عنوان مشارکت و کوثری (۱۳۸۷)، تقی آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۱)، قوتی سفیدسنگی و همکاران (۱۳۹۶)، اسمیت (۱۹۷۹)، اکبری (۱۳۸۰)، محمد لشکری (۱۳۸۷)، رضایی (۱۳۸۶) مشارکت اجتماعی را از جمله عوامل مؤثر در توسعه معرفی می‌کنند.

عامل سوم «اعتماد بین فردی» نام‌گذاری گردید که شامل ۲ گویه و مقدار ویژه ۱/۵۲۱ از میزان پایایی ۰/۶۸ برخوردار است. تقی آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۱)، بودون و بوریکو (۱۳۸۵)، اسداله بابایی فرد (۱۳۸۹)، پاتنام (۱۹۹۳)، کلمن (۱۳۷۷) با عنوان اعتماد شخصی و فیروزآبادی و همکاران (۱۳۸۹) با عنوان اعتماد خصوصی به روابط بین فردی به‌عنوان مؤلفه‌ای اثرگذار در توسعه اشاره دارند.

«روحیه‌ی کار جمعی» عامل اول از مجموع عبارات متغیر اخلاق توسعه با مقدار ویژه ۲/۶۴۴ در ردیف چهارم عوامل جای گرفت، این عامل با ۲ گویه دارای میزان پایایی ۰/۹۹ می باشد. همچنین، «تعهد شغلی» به عنوان پنجمین عامل با مقدار ویژه ۱/۳۵۴ دارای ضریب پایایی ۰/۶۰ تعیین گردید. در رابطه با دو مؤلفه‌ی تعهد شغلی و روحیه‌ی کار جمعی، اسمیت (۱۹۷۹) با عنوان اشتغال و کیفیت زندگی کاری، نانسی (۲۰۰۰) مسؤولیت‌پذیری، تقی آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۱) با عنوان فرهنگ کار به تعهد شغلی و روحیه‌ی کار جمعی در راستای توسعه اشاره دارند و حبیب-زاده و همکاران (۱۳۹۲) علاقه به کار را از جمله مؤلفه‌های اصلی در پیشبرد توسعه شناسایی کردند.

عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار کدامند؟

عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی در توسعه‌ی پایدار در ۵ متغیر شامل: عطش منزلت، تعصب نژادی، تعصب مذهبی، تعصب جنسیتی و تعصب قومی در ۲۵ گویه مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت و نهایتاً ۳ عامل اصلی و ۷ عبارت با میزان ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۳ که بیانگر ضریب پایایی قابل قبول است، استخراج گردید.

عامل اول با مقدار ویژه ۳/۵۹۲ «تحدید استقلال زنان» نام‌گذاری شد؛ این عامل دارای ۲ گویه و ضریب پایایی ۰/۸۰ می‌باشد. استس (۲۰۰۱)، اکبری (۱۳۸۰) و قوتی سفیدسنگ و همکاران (۱۳۹۶)، با عنوان وضعیت زنان، تقی آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۱) با عنوان شکاف اجتماعی (جنسیتی) و اسداله بابایی فرد (۱۳۸۹) با طرح عدالت جنسیتی خواهان برابری جنسیتی جهت رسیدن به اهداف توسعه هستند با این تعابیر «تحدید استقلال زنان» عامل اجتماعی بازدارنده‌ای برای توسعه‌ی پایدار خواهد بود.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

«تعصب مذهبی» عامل دوم از عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار با ۳ گویه و مقدار ویژه ۱/۲۱۳ شناسایی شد. با توجه به میانگین و توزیع پراکندگی متوسط این عامل در بین ساکنین بومی «کم» اظهار شده است. میزان پایایی «تعصب مذهبی» برابر با ۰/٦۷ می‌باشد. تقی آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۱) با عنوان شکاف اجتماعی (مذهبی) را از جمله موانع توسعه می‌دانند.
عامل سوم به عنوان «تمایز نژادی» با مقدار ویژه ۱/۱۳٤ و دو گویه و میزان آلفای کرونباخ آن ۰/٦۲ می‌باشد. همچنین تقی آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۱) با عنوان شکاف اجتماعی طبقاتی و شمعدانی حق (۱۳۸۰) شکاف نژادی را از موانع توسعه می‌دانند.

عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار کدامند؟

عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی در توسعه‌ی پایدار در ٤ شاخص، شامل: عدالت رویه‌ای، عدالت توزیعی، کیفیت زندگی و آزادی در ۲۵ عبارت مورد تحلیل عاملی قرار گرفت که طی این فرآیند ۳ عامل اصلی و ۱۲ عبارت با میزان ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۹ که بیانگر ضریب پایایی بسیار خوبی است، استخراج گردید.
عامل اول بر اساس محتوای گویه‌ها «آزادی سیاسی و فرصت‌های اجتماعی» نام‌گذاری گردید؛ مقدار ویژه این عامل ۵/۷۷۲ و دارای ۷ گویه می‌باشد. ضریب پایایی این عامل نیز ۰/۸۳ برآورد شد. سن (۱۳۹۲) توسعه را به مثابه آزادی در نظر می‌گیرد، اسمیت (۱۹۷۹) با عنوان فرصت‌های اجتماعی و میزان مشارکت، تودارو (۱۳۷۸) با گسترش دامنه‌ی انتخاب‌های اقتصادی و اجتماعی افراد و ملت‌ها، محمد لشکری (۱۳۸۷) با عنوان آزادی انتخاب در جامعه و خواست سیاسی، سازمان ملل متحد (۱۹٥٤) آزادی‌های بشری، استس (۲۰۰۱) افزایش سطح آزادی در انتخاب‌های مردم، نانسی (۲۰۰۰) حق برخورداری از خدمات با کیفیت، ازکیا (۱۳۸٤) دموکراسی اجتماعی، اسداله بابایی فرد (۱۳۸۹) با به‌کاربردن اصطلاح آزادی، توسعه را منوط به آزادی‌های سیاسی و فرصت‌های اجتماعی می‌دانند؛ همچنین کاتوزیان (۱۳۸۰) فقدان رابطه‌ی دموکراتیک را بین مردم و حکومت را علت توسعه‌نیافتگی ایران می‌داند.
عامل دوم با عنوان «عدالت محوری» با مقدار ویژه ۱/۲۹۲ و ضریب پایایی ۰/۷٤، دارای ۳ گویه می‌باشد. رضایی (۱۳۸٦)، تقی آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۱) سنگ سفیدی و همکاران (۱۳۹٦)، ازکیا (۱۳۸٤)، کریمی (۱۳۸٤)، اسداله بابایی فرد (۱۳۸۹)، قائدرحمتی و همکاران (۱۳۸۹)، نظری (۱۳۷۷) اسمیت (۱۹۷۹) با عنوان ایمنی شخصی و عدالت، اکبری (۱۳۸۰) برابری و همچنین از دیدگاه مارکسیست‌ها توسعه‌ی اجتماعی مبتنی بر مساوات اجتماعی تأکید شده است.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

عامل سوم با عنوان «تضمین شفافیت شغلی» با مقدار ویژه‌ی ۱/۱۹۰ و دو گویه می‌باشد. میزان آلفای کرونباخ این عامل ۰/٦۲ می‌باشد. سازمان ملل متحد (۱۹٥٤) با عناوین شرایط کار، وضعیت اشتغال و در جایی دیگر موقعیت استخدامی، اسمیت (۱۹۷۹) اشتغال و زندگی کاری، کوثری (۱۳۸۷) امنیت شغلی، تقی آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۱) به تضمین شفافیت شغلی به عنوانی شاخصی مهم در توسعه اشاره دارند.

عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار کدامند؟

در این پژوهش جهت ارزیابی عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار، ٤ شاخص ورودی شامل: تبعیض قومی، تهدید جانی، تهدید مالی و تهدید حقوقی در ۲۰ عبارت مورد بررسی قرار گرفت و درنتیجه ۲ عامل اصلی و ۸ عبارت با میزان ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۳ شناسایی گردید.

عامل اول با توجه به محتوای گویه‌ها با عنوان «ناکارآمدی قوانین» در نظر گرفته شد؛ مقدار ویژه‌ی این عامل ۲/۹۸٤ و دارای ٤ گویه می‌باشد. ضریب پایایی این عامل ۰۷۸ به دست آمد. تقی آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۱) احساس امنیت حقوقی و محمد لشکری (۱۳۸۷) ثبات و امنیت و محمدیان (۱۳۸٤) حقوق شهروندی را از مؤلفه‌های توسعه‌ی اجتماعی می‌دانند، بانک توسعه‌ی آمریکا (۲۰۰۳) توسعه را منوط بر اتخاذ سیاست‌های مناسب دولت‌ها با رویکرد توسعه‌ی اجتماعی می‌داند؛ طبق یافته‌های تحقیق پیشرو می‌توان نتیجه گرفت "ناکارآمدی قوانین" (به این معنا که قوانین به نفع مردم وضع نشده و به درستی اجرا نمی‌شوند) از جمله عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار می‌باشد.

عامل دوم با عنوان «تبعیض قومی» با مقدار ویژه ۲/۱٤۳ و ضریب پایایی ۰/٦۳، دارای ٤ گویه می‌باشد. با توجه به میانگین و انحراف از معیار برآورد شده آرای گویه‌های مختلف متفاوت هستند. دورانا و همکاران (۲۰۱٥) با عنوان تساوی حقوقی، عزمی (۱۳۸۷) نابرابری اجتماعی، حاجی ابراهیم‌زاده (۱۳۸۳) بر کاهش تضاد و تنش‌های قومی و فرهنگی در راستای نیل به توسعه تأکید دارند. شمعدانی حق (۱۳۸۰)، قوتی‌سفیدسنگی و همکاران (۱۳۹٦) همچنین تقی آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۱) با عنوان شکاف اجتماعی (قومی) بر تبعیض قومی به عنوان موانع توسعه اشاره کرند و رضایی (۱۳۸٦) تبعیض‌زدایی را برای وصول به توسعه لازم می‌داند.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار

وضعیت عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار در بین ساکنین بلوچ شهر چابهار چگونه است؟

فراوانی داده‌های مربوط به عامل «اعتماد اجتماعی» در بین ساکنین بومی شهر چابهار پراکنده و نسبتاً کم‌رنگ گزارش شده و در عامل «مشارکت اجتماعی» و «اعتماد بین فردی» با تراکم کمتر در وضعیت مطلوب‌تری قرار گرفته است.

«روحیه‌ی کار جمعی» با انسجام بالا دارای وضعیت مطلوبی است و عامل «تعهد شغلی» با داده‌های پراکنده از میانگین وضعیت نسبتاً خوب تا متوسطی را نشان می‌دهد.

بر اساس بررسی‌های صورت‌گرفته از وضعیت «عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی درونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار»، در مجموع می‌توان گفت کلیه‌ی این عوامل در بین ساکنین بومی چابهار نسبتاً مطلوب اظهار شده است است؛ عامل «اعتماد اجتماعی» با میانگین متوسط و میزان پراکندگی بالا نسبت به سایر عوامل از وضعیت پایین‌تر گزارش شده و وضعیت «روحیه‌ی کار جمعی» با توجه به میانگین گزارش شده و پراکندگی متراکم، از میزان مطلوبیت بیشتری برخوردار است.

جدول شماره‌ی دوازده- خلاصه گزارش عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی توسعه‌ی پایدار

نام عوامل	گویه‌ها	میانگین (از ۵)	انحراف معیار	آلفای کرونباخ
عامل اول: اعتماد اجتماعی	به نظر من بیشتر مردم قابل اعتمادند.	۳/۱۰۰۶	۱/۲۰۶۴۵	۰/۷۰۱
	آدم تا از کسی بدی ندیده، باید به او اعتماد کند.	۳/۰۱۲۶	۱/۱۲۰۴۳	
	اطمینان دارم اطرافیانم با من صادق هستند.	۲/۹۲۴۵	۱/۰۷۴۷۹	
عامل دوم: مشارکت اجتماعی	برای بهبود عملکرد سازمان‌ها پیشنهاداتم را ارائه می‌دهم.	۲/۲۱۷۰	۰/۸۴۰۶۶	۰/۷۰۲
	در سخنرانی‌های مسؤولان، صاحب‌نظران، متنفذین و غیره، شرکت می‌کنم.	۲/۱۵۰۹	۱/۲۷۱۸۲	
	با دوستان و آشنایان در انجام خدمات عمومی و فعالیت‌های اجتماعی شرکت می‌کنم.	۲/۰۶۶۰	۰/۷۹۷۵۰	

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

عامل سوم: اعتماد بین فردی	اطمینان دارم دوستان و همکارانم به کامیابی و موفقیت من توجه دارند.	۲/۵۹۱۲	۰/۹۵۱۲۷	۰/۶۲۸
	اطمینان دارم که اطرافیانم اطلاعات مهم را در صورت لزوم با من در میان می‌گذارند.	۲/۸۸۳۶	۰/۹۷۷۱۸	
عامل چهارم: روحیه کار جمعی	در تصمیم‌گیری‌های محیط کاری، داوطلبانه شرکت می‌کنم.	۱/۷۷۳۷	۰/۷۱۷۴۱	۰/۹۹۶
	علاقه دارم دیگران از اطلاعات من بهره‌مند گردند.	۱/۷۷۳۷	۰/۷۱۷۴۱	
عامل پنجم: تعهد شغلی	کار باید هدف اصلی انسان باشد.	۲/۲۴۶۹	۱/۱۶۲۷۶	۰/۶۰۰
	کار سخت شخصیت انسان را می‌سازد.	۲/۳۵۸۰	۱/۱۴۹۶۵	
آلفای کرونباخ مجموع عوامل	۰/۷۶۴			

عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار

وضعیت عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی درونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار در بین ساکنین بلوچ شهر چابهار چگونه است؟

با استناد به میزان پراکندگی متراکم و میانگین گزارش شده می‌توان گفت نگرش ساکنین بومی چابهار نسبت به «تحدید استقلال زنان» نسبتاً منفی است؛ کار در بیرون از منزل همچنان از وظایف مرد تلقی می‌شود اما با حضور فعال زن در اجتماع چندان مخالفتی اظهار نشده است.

وضعیت «تعصب مذهبی» با توزیع پراکندگی متوسط در بین ساکنین بومی «کم» و«تمایز نژادی» نیز با پراکندگی بالا بین «متوسط» تا «کم» گزارش شده است.

جدول شماره‌ی سیزده- خلاصه گزارش عوامل اجتماعی درونی بازدارنده‌ی توسعه‌ی پایدار

نام عوامل	گویه ها	میانگین (از ۵)	انحراف معیار	درصد واریانس	آلفای کرونباخ
عامل اول: تحدید استقلال زنان	زنان نباید در سطوح عالی اجتماع حضور داشته باشند.	۴/۳۶۱۶	۰/۹۵۵۵۰	۳/۵۹۲	۰/۸۰۲
	فقط مرد باید بیرون از خانه کار کند.	۳/۹۸۷۴	۰/۹۹۲۰۰		
عامل دوم: تعصب مذهبی	فقط پیروان مذهب من به سعادت خواهند رسید.	۳/۹۰۲۵	۱/۱۶۱۹۳	۱/۲۱۳	۰/۶۷۹

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

	دوست ندارم با افراد غیر هم-مذهبی‌ام دوست شوم.	٤/۱۷٦۱	۱/۷۱۷٤۱		
	مطمئنم سایر مذاهب بر پایه‌ی دروغ و خرافات بنا شده‌اند.	٤/۳۷۷٤	۰/۹۰٦۸۹		
عامل سوم: تمایز نژادی	نسبت به نژادهای دیگر برترم.	۳/٦۵۰۹	۱/۳۱۲۷۱	۱/۱۳٤	۰/٦۲۱
	برخی نژادها نسبت به نژادهای دیگر باید از امکانات بیشتری برخوردار باشند.	٤/۰۲۲۰	۱/۱۰۷۵٤		
آلفای کرونباخ مجموع عوامل	۰/۷۳۲				

عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار

وضعیت عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار در بین ساکنین بلوچ شهر چابهار چگونه است؟

با توجه مجموع میانگین و انحراف از معیار گویه‌های عنوان‌شده در جدول (۱۳)، می‌توان نتیجه گرفت وضعیت «آزادی سیاسی و فرصت‌های اجتماعی» در بین ساکنین بومی شهر چابهار نامطلوب است.

شاخص «عدالت محوری» با توزیع پراکندگی متوسط که حاکی از تجانس نسبی است در بین ساکنین بومی «نامطلوب» گزارش شده است.

همچنین میانگین «تضمین شفافیت شغلی» با درنظرگرفتن پراکندگی بالای فراوانی داده‌ها بین «متوسط» تا «کم» اظهار شد که نسبت به سایر عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار از مطلوبیت بهتری برخوردار است.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

جدول شماره‌ی چهارده- خلاصه گزارش عوامل اجتماعی پیش‌برنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار

نام عوامل	گویه‌ها	میانگین (از ۵)	انحراف معیار	درصد واریانس	آلفای کرونباخ
عامل اول: آزادی سیاسی و فرصت‌های اجتماعی	در جامعه‌ای که زندگی می‌کنم که به من و دیگر اعضای جامعه به صورت آزادانه فرصت انتخاب اینکه چه کسی و بر اساس چه اصولی باید حکومت کند، فراهم است.	۳/۹۳۰۸	۱/۱۷۶۱۰	۵/۷۷۲	۰/۸۳۸
	می‌توانیم بدون نگرانی انتقاداتمان را به گوش مسؤولین حکومتی برسانیم.	٤/١٦٦٧	۱/۰۰٤۹۸		
	در هنگام بیماری به راحتی می‌توانم به مرکز درمانی مجهز و پزشکان حاذق، دسترسی داشته باشم.	٤/١٢٨٩	۱/۰۹٤٤٦		
	مدارس ما به خوبی از مسؤولیت کشف و شکوفایی استعدادهای تک تک دانش‌آموزان، برمی‌آیند.	٤/٢٤٥٣	۰/۹۵۷۹۰		
	سامانه‌های خدمات حمایتی کشور (چون: بهزیستی، بنیاد مستضعفان، امداد و غیره؛) توانسته‌اند در رفع نیازهای اساسی (خوراک، پوشاک و درمان) اقشار کم‌درآمد به خوبی عمل کنند.	٤/١٥٠٩	۰/۹٤۷۷٦		
	به مدد سازمانهایی از قبیل آموزش فنی و حرفه ای کشور، فرصت شغلی بدون سرمایه یا با سرمایه کم برای همگان فراهم است.	۳/۸۲۳۹	۰/۹۹۸٦٤		
	مسؤولین چگونگی تصمیم‌گیری و روند اجرای برنامه‌هایشان را به صورت شفاف در اختیار شهروندان قرار می‌دهند.	٤/١٩٥٠	۰/۹۵۳۰۲		
عامل دوم: عدالت محوری	در جامعه‌ی ما حق و حقوق قومیت‌ها رعایت می‌شود.	٤/١٦٣٥	۰/۹۹٤٤٦	۱/۲۹۲	۰/۷٤۹
	در جامعه‌ی ما قانون به صورت یکسان برای همه اجرا می‌شود.	٤/٢٧٩٩	۰/۹۵۳۳۱		
	در جامعه‌ی ما واگذاری شغل‌ها به افراد متناسب با شایستگی (قابلیت) آن‌هاست..	٤/١٧٦١	۱/۰٤۷۹٦		
عامل سوم: تضمین شفافیت شغلی	در جامعه‌ی ما برای هر کاری برنامه‌ای تعریف شده است.	۳/٤٥٢٨	۱/۱۹۷۷۸	۱/۱۹۰	۰/۷۲٦
	در جامعه‌ی ما مردم می‌توانند به آن چیزی که استحقاق آن را دارند، برسند.	۳/۷۳۵۸	۱/۲۳۰۲۸		
آلفای کرونباخ مجموعه عوامل	۰/۸۹۲				

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار

وضعیت عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار در بین ساکنین بلوچ شهر چابهار چگونه است؟

در این پژوهش جهت ارزیابی عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی مؤثر در توسعه‌ی پایدار، ٤ شاخص ورودی شامل: تبعیض قومی، تهدید جانی، تهدید مالی و تهدید حقوقی در ۲۰ عبارت مورد بررسی قرار گرفت و درنتیجه ۲ عامل اصلی و ۸ عبارت با میزان ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۳ شناسایی گردید.

مجموع میانگین و انحراف از معیار گویه‌های «ناکارآمدی قوانین» با پراکندگی نسبتاً گسترده، وضعیت نامطلوب این مشخصه را در بین ساکنین منطقه نشان می‌دهد.

وضعیت «تبعیض قومی» برمبنای میانگین و انحراف از معیار برآورد شده از آرای گویه‌های مختلف متفاوت است. با توجه به محتوای گویه‌ها می‌توان ابراز داشت که «تبعیض قومی عامدانه» در زمینه-ی امکانات تحصیلی با پراکندگی آرای نسبتاً زیاد، در زمینه‌ی امکانات درمانی و بیمارستانی، بسیار زیاد در مراودات بین فردی، بینابین و نحوه‌ی تعامل در ادارات نسبتاً زیاد احساس می‌شود.

جدول شماره‌ی پانزده- خلاصه گزارش عوامل اجتماعی بازدارنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار

نام عوامل	گویه‌ها	میانگین (از ۵)	انحراف معیار	درصد واریانس	آلفای کرونباخ
عامل اول: ناکارآمدی قوانین	عقاید ما از جانب نهادهای رسمی به رسمیت شناخته نمی‌شود.	۲/٤۱۵۱	۱/۱٤۱۷۱	۲/۹۸٤	۰/۷۷۸
	در قوانین موجود تساوی بین همه‌ی اقشار رعایت نشده است.	۲/٤۲۱٤	۱/۱۸۸۱۸		
	با اتکا به قانون موجود نمی‌توانم از حق خود دفاع کنم.	۲/۵۳۱٤	۱/۲۰۸۷۸		
	در ادارات شهرمان نمی‌توانیم به راحتی عقایدمان را ابراز کنیم.	۲/۲۸٦۲	۱/۱۳۰۲۵		
عامل دوم: تبعیض قومی	دولت‌ها برای اینکه شرایط و امکانات تحصیلی برای بلوچ و غیر بلوچ به طور یکسان فراهم شود، تلاش نمی‌کنند.	۲/۵٦۹۲	۱/۳۰۲۷۲	۲/۱٤۱	۰/٦۳۱

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

	مناطق فارس‌نشین از امکانات درمانی و بهداشتی بهتری نسبت به سایر مناطق (در این‌جا بلوچستان مد نظر است) برخوردارند.	۱/۸۰۵۰	۱/۰٤٤٦۱		
	گاهی در جمع فارس‌ها احساس غریبگی می‌کنم.	۳/۰٦٦۰	۱/۲۱٤٥٥		
	در اماکنی چون ادارات، مدارس و حتی بیمارستان برای فارسی‌زبان‌ها احترام بیشتری قائل هستند؛ به همین دلیل به آن‌ها بیشتر رسیدگی می‌شود.	۲/۲٥۱٦	۱/۱٦۱۷۹		
آلفای کرونباخ مجموع عوامل	۰/۷۳۷				

نتیجه‌گیری

از آن‌جاکه پیاده‌سازی برنامه‌های توسعه‌ای با نادیده‌گرفتن ویژگی‌ها و نیازهای افراد یک جامعه، می‌تواند روند توسعه را با موانع جدی مواجه سازد، ضرورت می‌یابد که برای نیل به توسعه‌ی پایدار و همه‌جانبه، قبل از اقدام به پیاده‌سازی برنامه‌های توسعه‌ای مطالعات اجتماعی لازم در رابطه با ارزیابی عوامل اجتماعی مؤثر در بین ساکنین آن منطقه صورت گیرد. یافته‌های این تحقیق نشان داد که وضعیت «روحیه‌ی کار جمعی» در جامعه مورد مطالعه از وضعیت مطلوبی برخوردار است و می‌توان از این ظرفیت در سرعت بخشی بر روند برنامه‌های توسعه استفاده نمود، همچنین میزان «اعتماد بین فردی»، «مشارکت اجتماعی» و سپس «تعهد شغلی» نیز از مطلوبیت نسبی برخوردار است.

در بین عوامل بازدارنده‌ی درونی توسعه‌ی پایدار، عامل «تحدید استقلال زنان» با توجه به پیشینه‌ی فرهنگی حاکم بر چند دهه‌ی اخیر در مسیر رو به بهبودی قرار گرفته، عامل «تعصب مذهبی» همچنان وجود داشته و لازم است علت و عوامل تشدیدکننده و چگونگی مهار این نوع تفکر بر مبنای مطالعات جامعه‌شناختی شناسایی شده و سازوکارهای صحیح و راهبردی برای آن در نظر گرفته شود. "تمایز نژادی" نیز با پراکندگی بالا به صورت کم‌رنگ در بین ساکنین بومی قابل مشاهده می‌باشد.

بررسی میزان فراوانی داده‌های مربوط به عوامل پیش‌برنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار نشان می‌دهد که وضعیت «آزادی سیاسی» اظهارشده در حد متوسط بوده و غالباً به شکل معترضانه بیان می‌شود.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

لکن «فرصت‌های اجتماعی» با میزان بالا، نارضایتی اکثریت را نشان می‌شود. عامل «عدالت محوری» در وضعیت نامطلوب است و «تضمین شفافیت» عمدتاً ضعیف اظهار شده است؛ نتیجه‌ی این بررسی‌ها حاکی از آن است که متولیان توسعه، ابزار لازم را جهت نیل به توسعه‌ی پایدار در نظر نگرفته‌اند.

در بین عوامل بازدارنده‌ی بیرونی توسعه‌ی پایدار، عامل «ناکارآمدی قوانین»، در وضعیت نامطلوب اظهار شده است.

در عامل دوم با عنوان «تبعیض قومی» آرای متفاوتی مشاهده می‌شود. بر مبنای محتوای گویه‌ها می‌توان گفت که «تبعیض قومی عامدانه» در زمینه‌ی امکانات تحصیلی نسبتاً زیاد، در زمینه‌ی امکانات درمانی و بیمارستانی بسیار زیاد، در مراودات بین فردی در حد متوسط و در نحوه‌ی تعامل در ادارات نسبتاً زیاد می‌باشد، بر اساس یافته‌های این پژوهش ضروری است که با وضع قوانین عادلانه از تشدید شکاف قومی موجود جلوگیری شود و با حفظ کرامت انسانی در جهت جامعه‌ای برابر گام برداشت.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

منابع

۱. ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری (۱۳۸٤) **جامعه‌شناسی توسعه**، تهران: کیهان.

۲. آزاد ارمکی، تقی؛ مبارکی، مهدی و زهره شهبازی(۱۳۹۱) «بررسی و شناسایی شاخص‌های کاربردی توسعه‌ی اجتماعی (با استفاده از تکنیک دلفی)»، **فصل‌نامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی- فرهنگی**، سال اول، شماره‌ی اول: ۳۰-۷.

۳. اکبری، غضنفر (۱۳۸۰) «وضعیت فعلی جامعه‌ی ایران با نظر به شاخص‌های توسعه‌ی اجتماعی»، **اولین همایش توسعه‌ی اجتماعی**، دفتر امور اجتماعی وزارت کشور، تهران: علمی و فرهنگی.

٤. بابایی فرد، اسداله (۱۳۸۹) «توسعه‌ی فرهنگی و توسعه‌ی اجتماعی در ایران»، **رفاه اجتماعی**، سال دهم، شماره‌ی ۳۷: ٥٦-۷.

۵. بودون، ریموند و فرانسوا بوریکو (۱۳۸۵) **فرهنگ انتقادی جامعه‌شناسی**، ترجمه‌ی عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: فرهنگ معاصر.

٦. بهرمان، حسین (۱۳۹۳) پرسش‌نامه‌ی تعصب.

۷. پاتنام، رابرت (۱۳۸٤) **جامعه‌ی برخوردار، سرمایه‌ی اجتماعی در زندگی عمومی**، به کوشش کیان تاجبخش، ترجمه‌ی افشین خاکباز و کیان پویان، تهران: شیرازه.

۸. تودارو، مایکل (۱۳۷۸) **توسعه‌ی اقتصادی در جهان سوم**، ترجمه‌ی غلامعلی فرجادی، تهران: مؤسسه‌ی عالی پژوهش در برنامه‌ریزی و توسعه.

۹. تودارو، مایکل (۱۳٦٦) **توسعه‌ی اقتصادی در جهان سوم**، تهران: سازمان برنامه و بودجه.

۱۰. حاجی ابراهیم‌زاده، تبسم (۱۳۸۳) «**سنجش عملکرد شوراهای اسلامی نمونه با شاخص‌های توسعه‌ی اجتماعی**»، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، رشته‌ی مدیریت توسعه، دانشکده-ی علوم اجتماعی تهران.

۱۱. حبیب‌زاده، شیدرخ سادات؛ ایروانی، هوشنگ و خلیل کلانتری (۱۳۹۲) «تحلیل عاملی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده‌ی توسعه‌ی اجتماعی»، **نشریه‌ی پژوهش‌های روستایی**، دوره‌ی٤، شماره۲: ۳٤٦-۳۲۷.

۱۲. رضایی، زهرا (۱۳۸٦) «توسعه‌ی اجتماعی در ایران: شاخص‌ها و موانع»، **پژوهش‌نامه‌ی توسعه‌ی اجتماعی**، شماره‌ی ۱٤: ٤۸-۱۵.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

۱۳. زارع شاه آبادی، اکبر و رحمت‌الله ترکان (۱۳۹۱) «رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی و قانون-گریزی در بین شهروندان شهر یزد»، **مطالعات فرهنگی و ارتباطات**، دوره‌ی ۸، شماره‌ی ۲۷: ۱۱۵-۸۳.

۱٤. زاهدی مازندرانی، محمد جواد (۱۳۸٦) **توسعه و نابرابری**، تهران: مازیار.

۱۵. زاهدی، شمس‌السادات و غلامعلی نجفی (۱۳۸۵) «بسط مفهومی توسعه‌ی پایدار»، **مدرس علوم انسانی**، دوره‌ی ۱۰، شماره‌ی چهار: ۷٦-٤۳.

۱٦. سن، آمارتیاکومار (۱۳۹۲) **توسعه یعنی آزادی**، ترجمه‌ی محمدسعید نوری نائینی، تهران: نی.

۱۷. شارع‌پور، محمود (۱۳۸٤) «سرمایه‌ی اجتماعی و نقش آن در حیات اجتماعی و اقتصادی»، **رشد آموزش علوم اجتماعی**، دوره‌ی ۹، شماره‌ی ۲: ۱٦-۱۰.

۱۸. شالچی، وحید (۱۳۹۲) «عطش منزلت در جامعه‌ی ایرانی»، **جامعه‌شناسی ایران**، شماره‌ی ۲: ٥٦-۳۰.

۱۹. شمعدانی حق، علی (۱۳۸۰) «ابعاد روش‌شناختی توسعه‌ی اجتماعی (شاخص‌های کمی و کیفی)»، **اولین همایش توسعه‌ی اجتماعی دفتر امور اجتماعی وزارت کشور**، تهران: علمی و فرهنگی.

۲۰. صحابی، جلیل (۱۳۸۹) «**شناسایی عوامل مؤثر بر امنیت اجتماعی شهر سنندج**»، طرح پژوهشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج.

۲۱. صفارنیا، مجید و مریم روشن (۱۳۹۰) پرسش‌نامه‌ی هویت اجتماعی.

۲۲. عبداللهی، محمد (۱۳۸۰) «توسعه‌ی اجتماعی از دیدگاه جامعه‌شناسی امروز»، **اولین همایش توسعه‌ی اجتماعی**، برگزارکننده: دفتر امور اجتماعی وزارت کشور، تهران: علمی و فرهنگی.

۲۳. عزمی، آئیژ (۱۳۸۷) «جایگاه توسعه‌ی اجتماعی ایران در راستای سند چشم‌انداز»، فصل-نامه‌ی راهبرد یاس، شماره‌ی ۱۱: ۱۱۵- ۹۷.

۲٤. فیروزآبادی، سیداحمد؛ حسینی، سیدرسول و روح‌الله قاسمی (۱۳۸۹) «مطالعه‌ی شاخص‌ها و رتبه‌ی توسعه‌ی اجتماعی در استان‌های کشور و رابطه‌ی آن با سرمایه‌ی اجتماعی»، **فصل‌نامه‌ی رفاه اجتماعی**، شماره‌ی ۳۷: ۹۳-۵۷.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

۲۵. قائدرحمتی، صفر؛ خادم‌الحسینی، احمد و علی محمدی فرد (۱۳۸۹) «تحلیلی بر درجه‌ی توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان سیستان و بلوچستان»، **آمایش محیط**، دوره‌ی ۳، شماره‌ی ۹: ۹۷-۱۱۳.

۲۶. قوتی سفیدسنگی، علی؛ فراشیانی، حسین و حسین حسن زاده چوکانلو (۱۳۹۶) «بازتاب توسعه‌ی اجتماعی در قوانین برنامه‌های پنج‌گانه‌ی توسعه»؛ **فصل‌نامه‌ی توسعه‌ی اجتماعی (توسعه‌ی انسانی سابق)**، دوره‌ی ۱۲، شماره‌ی ۱: ۱۸۴-۱۵۱.

۲۷. کاتوزیان، محمدعلی (۱۳۸۰) **تضاد دولت و ملت: نظریه‌ی تاریخ و سیاست در ایران**، ترجمه‌ی علیرضا طیب، تهران: نی.

۲۸. کریمی، غلامرضا (۱۳۸٤) مروری بر مهم‌ترین شاخص‌های توسعه‌ی اجتماعی با تأکید بر شاخص‌های جنسیتی، مجله‌ی ویستا، منبع: اندیشه اسلامی، دوشنبه، ۱۰ مرداد، ۱٤۰۱؛ **© ۲۰۱۰-۲۰۲۲ Vista News Hub**

۲۹. کلمن، جیمز (۱۳۷۷) **بنیادهای نظریه‌ی اجتماعی**، ترجمه‌ی منوچهر صبوری، تهران: نی.

۳۰. کوثری، مسعود (۱۳۸۷) «تأثیر نسبی فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی در توسعه‌ی اجتماعی»، **فصل‌نامه‌ی پژوهش فرهنگی**، شماره‌ی ۱: ۱۷۰-۱۳۹.

۳۱. گیدنز، آنتونی و کارن بردسال (۱۳۸۹) **جامعه‌شناسی**، ترجمه‌ی حسن چاوشیان، تهران: نی.

۳۲. لشکری، محمد (۱۳۸۷) «شاخص‌های کمی و کیفی توسعه‌ی اجتماعی»، **فصل‌نامه‌ی اقتصاد و جامعه**، شماره‌ی ۱۸: ٦۲-٤۹.

۳۳. محمدیان، مهرداد (۱۳۸٤) «نگرش‌سنجی شهروندان تبریزی نسبت به توسعه‌ی اجتماعی»، **فصل‌نامه‌ی علوم اجتماعی**، پیش‌شماره‌ی ۵: ۱۹۱-۱۷۱.

۳٤. مقصودی، مجتبی (۱۳۸۰) «نقش گروه‌های قومی در توسعه‌ی اجتماعی»، **اولین همایش توسعه‌ی اجتماعی**، تهران: علمی و فرهنگی.

۳۵. نظری، محسن (۱۳۷۷) «مشخصه‌های تحول بازار نیروی کار در چهار دهه‌ی اخیر (۱۳۳۵- ۱۳۵۷)»، **اطلاعات سیاسی اقتصادی**: ۱۳۱-۲.

۳٦. هزارجریبی، جعفر (۱۳۹۰) پرسش‌نامه‌ی عدالت اجتماعی.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

37. Alexander, J. Ruel (1997) **Civil Societies**, Sage publication, London.

38. Durana D.C, Gogana L.M, Artenea A, Duran V (2015) «The components of sustainable development - a possible approac». **Procedia Economics and Finance**. 26, 806–811.

39. Durana D.C, Gogana L.M, Artenea A, Duran V (2015) « The Objectives of Sustainable Development - Ways to Achieve Welfare». **Procedia Economics and Finance,** 26, 812–817.

40. Estes, R., (2001) «Social Welfare and Social Development: Partners or Competitors», University of Pennsylvania. Encyclopedia. **Social Science**, International Edition, vol. 7:61, 1972.

41. Inter-American Development (2003) **Social Development Strategy Document**, Washington, D. C.

42. Jakson, j and Michael, H. (1991) **Physical education and sport.** Sage publication.

43. F.E.Jandt, (1995) **Intercultural communication: An Introdoction**, California State University.

44. Folger, Robert and Cropanzano, Russell (1998) **Organizational Justice and Human Resource**; sag publications.

45. Jollans N and Harmswors G (2007) «Participation of indigenous groups in sustainable development monitoring: Rationale and examples from New Zealand». **Ecological Economics**. 62, 716–726.

46. Loomis, T.M (2000) «Indigenous Populations and Sustainable Development: Building on Indigenous Approaches to Holistic», **Self-Determined Development**. 28, 893–910.

47. Nahapiet, J; Ghoshal, s (1998) «Social Capital, Intellectual Capital and the Organizational Advantage». ***Academy of Manamement Review***, Vol 23, NO 2, p 242- 266.

48. Nancy, R., (2000) **World Summiton Social Development, Economic Development and Social Responsibility**, Geneva, Switzerland.

49. OECD (2001) **strategies for sustainable development**, The DAC guidelines.

50. Smith, David M., (1979) **where the grass is greener living in an unequal world**, Penguin Books.

51. Ware JE, Sherbourne CD. (1992) «The MOS 36 item short-form health survey (SF-36) ». **Medical Care**; 30: 83-473.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]